

L'evolució del vot dual a Catalunya

PEDRO RIERA SAGRERA
CEACS (Institut Juan March)

Institut de Ciències Polítiques i Socials
Adscrit a la Universitat Autònoma de Barcelona

WP núm. 278
Institut de Ciències Polítiques i Socials

Barcelona, 2009

L'Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS) és un consorci creat l'any 1988 per la Diputació de Barcelona i la Universitat Autònoma de Barcelona, institució aquesta última a la qual hi és adscrit a efectes acadèmics.

"Working Papers" és una de les col·leccions que edita l'ICPS, previ informe del corresponent Comitè de Lectura, especialitzada en la publicació -en la llengua original de l'autor- de treballs en elaboració d'investigacions socials, amb l'objectiu de facilitar-ne la discussió científica.

La seva inclusió en aquesta col·lecció no limita llur posterior publicació per l'autor, el qual manté en tot moment la integritat dels seus drets.

Aquest treball no pot ésser reproduït sense el permís de l'autor.

Edició: Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS)
Mallorca, 244, pral. 08008 Barcelona (Espanya)
<http://www.icps.cat>

© Pedro Riera Sagrera, priera@ceacs.march.es

Disseny: Toni Viaplana

Impressió: a.bís

Travessera de les Corts, 251, entr. 4a. 08014 Barcelona

ISSN: 1133-8962

DL: B-47021-09

Introducció*

L'1 de novembre de 2006 es celebraren les vuitenes eleccions al Parlament de Catalunya. En aquella ocasió, la federació nacionalista de Convergència i Unió (CiU) tornà a ser la força més votada després de set anys de victòries socialistes. Malgrat això, el triomf va tenir un regust amarg per la candidatura encapçalada per Artur Mas, que va veure com la reedició del tripartit –aquesta vegada amb el nom de Govern d'Entesa– l'allunyava del poder per segona vegada consecutiva. Aquells comicis s'inscriuen en el cicle electoral que començà dos anys abans amb la primera victòria de Rodríguez Zapatero, i s'ajusten perfectament al patró de comportament agregat que exhibiren els catalans durant els vuitanta i bona part dels noranta; és a dir, victòria del nacionalisme conservador de CiU als comicis autonòmics, i triomf del Partit dels Socialistes de Catalunya-*Partido Socialista Obrero Español* (PSC-PSOE) a les eleccions al Congrés dels Diputats. La literatura ha encunyat els conceptes de vot dual i abstenció diferencial per donar compte d'aquest resultat. En aquest treball, s'analitzen els factors que expliquen el primer d'ells en els cicles electorals de 1989-92, 1996-99 i 2004-06, entenent per aquest comportament el vot a partits diferents a unes eleccions generals i a les autonòmiques immediatament posteriors. És important estudiar les causes del vot dual a Catalunya per al menys quatre raons principals (Pallarés i Font, 1994): una, la seva sistematicitat; dos, la seva importància quantitativa; tres, la seva rellevància de cara a determinar el partit guanyador en cada convocatòria electoral; i quatre, el seu caràcter singularitzador de Catalunya respecte d'altres comunitats autònomes o altres països.

Aquesta recerca és eminentment quantitativa i es du a terme a partir de les dades de l'Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS). La utilització dels sondejos d'aquesta Institució constitueix una de les seves principals novetats. Però no és l'única. Com ben apunta Riba (2000), l'estudi

del vot dual ha pecat d'excessivament descriptiu, monocausal, estàtic i particularista. Aquí també s'intenten superar molts d'aquests defectes. Així, en primer lloc, no només es constata l'existència d'un fenomen, el del vot dual, sense entrar a valorar quins són els factors que el determinen, sinó que es busca establir els mecanismes que porten a alguns ciutadans a comportar-se de forma diferent en les eleccions generals i autonòmiques a Catalunya. Qui són aquestes persones i per què no voten de forma igual als dos tipus de convocatòries electorals? En altres paraules, per què ells i per què aquí?

En segon lloc, s'utilitza l'anàlisi multivariable (en particular, tècniques de regressió amb variable dependent categòrica). Aquest enfocament permet examinar a la vegada la validesa de distintes teories alternatives, i comparar el seu poder explicatiu. En aquest sentit, s'analitza no només l'impacte dels tradicionals factors a curt termini del comportament electoral –això és, valoració de la gestió dels governs i dels candidats–, sinó també la possible existència dels denominats efectes d'arrossegament –o *"coattails effects"*. Per aquest tipus d'efectes s'entén en aquest treball l'impacte que té la valoració que fa un entrevistat de la gestió del Govern Central o dels líders polítics estatals en la seva propensió a emetre les diferents modalitats de vot dual. Per últim, aquest és un treball longitudinal que aborda les causes del vot dual a Catalunya en diferents punts en el temps. Als seus efectes resulta clau el concepte de cicle electoral, que és el constituït per unes eleccions generals i els comicis autonòmics immediatament posteriors¹. La tria dels cicles ha estat guiada per criteris tant de tipus substantiu com tècnic.

El principal valor afegit d'aquest treball rau en la troballa de que la valoració dels candidats a la presidència de la Generalitat és la variable que té més importància a l'hora d'explicar la propensió d'un català a emetre un vot dual. Així per exemple, i pel cas del vot dual PSC-CiU a finals dels vuitanta i principis dels noranta, els catalans que es decantaven per l'opció socialista a les eleccions generals i per la federació nacionalista als comicis

autonòmics eren aquells que valoraven millor (pitjor) Jordi Pujol (Raimon Obiols). I a conclusions similars s'arriba si s'analitza aquesta mateixa modalitat de vot dual en altres punts del temps, o altres modalitats de vot dual.

El treball s'estructura de la manera següent. En primer lloc, es defineix l'objecte d'estudi i les seves distintes modalitats. A continuació, s'ofereixen unes primeres dades de tipus descriptiu sobre el fenomen del vot dual a Catalunya. En els apartats següents, s'emmarquen teòricament les hipòtesis la validesa de les quals es busca comprovar a través dels models econòmics. La secció dedicada al disseny de la investigació serveix de preàmbul a l'anàlisi quantitativa de les causes del vot dual a Catalunya. Per últim, un breu apartat de conclusions recull les principals aportacions del treball, i aventura possibles línies d'investigació futures.

Precisions conceptuals i diferents modalitats

El principal objectiu d'aquest treball és establir els determinants del vot dual a Catalunya, però per fer-ho primer cal definir què és el vot dual i quines són les diferents modalitats que presenta². Seguint Gifreu i Pallarés (2001: 252): els votants duals són aquells que opten per donar el seu vot a candidatures diferents segons si es tracta d'eleccions generals o d'eleccions al Parlament de Catalunya.

Per tant, no s'està davant dels denominats abstencionistes diferencials, que són aquelles persones que opten per prendre part en les eleccions generals (normalment, per votar alguna opció d'àmbit estatal), però que no participen als comicis autonòmics³. Tampoc no s'han de confondre els votants duals amb els denominats votants escissors⁴ (*split-ticket voters*), que són aquells electors que en contextos de comicis concurrents en sistemes de govern multinivell o presidencialistes, o en països amb regles electorals de membres-mixtos, utilitzen les oportunitats que els hi ofereix el sistema per votar per candidatures de dos partits diferents. Per últim, tampoc no s'estudien en aquest treball els factors que influeixen en el

comportament dels denominats votants fluctuants⁵ (*swing voters*), que com els votants duals opten per candidatures diferents en eleccions no concurrents, però que ho fan en convocatòries consecutives del mateix abast (eleccions generals i eleccions generals, comicis autonòmics i comicis autonòmics...).

Hi ha diverses maneres de classificar el vot dual (per un resum de les distintes modalitats, vegeu la taula 1). En primer lloc, podem distingir entre vot dual intrabloc, que és el que té lloc entre opcions partidistes pertanyents a la mateixa família ideològica, i vot dual interbloc, que és aquella fluctuació del vot que es dona entre formacions polítiques ubicades en diferents zones de l'espectre ideològic. Com és ben sabut, la competició partidista a Catalunya és bidimensional (Lliffeira, 2007; Soler Llebaria, 1998). Per aquesta raó, cal parlar de fluctuacions interbloc del vot no només entre partits situats a l'esquerra i a la dreta de l'espai ideològic, sinó també entre partits representants del nacionalisme perifèric i formacions polítiques d'àmbit estatal. Aquí, el PSC-PSOE, ERC i ICV (en les seves diverses formes) són considerats partits d'esquerra o de centre-esquerra, i el PP i CiU reben l'etiqueta de partits de dreta o de centre-dreta. Per la seva banda, CiU i ERC són vistos com a partits nacionalistes catalans, mentre que tota la resta no són englobats en aquesta darrera categoria, sense entrar en massa disquisicions més sobre que són realment. Així, i centrant-nos només en les modalitats de vot dual que són objecte d'aquest estudi, el vot dual PSC-CiU és un vot dual interbloc tant des del punt de vista ideològic com des del prisma nacional; el vot dual PP-CIU és un vot dual intrabloc des del punt de vista ideològic, però interbloc des de la

Taula 1
Modalitats de vot dual

	Inter-bloc		Estratègic		Cicle electoral		
	Ideològic	Nacional	Maximitzador escó	Maximitzador govern	1989 -1992	1996 -1999	2004 -2006
Dual PSC-CiU	x	x			x	x	x
Dual PP-CiU		x		x		x	x
Dual PSC-ICV			X				x

Font: elaboració pròpia

perspectiva nacional; i el vot dual PSC-ICV és un vot dual intrabloc tant des del punt de vista ideològic com nacional⁷.

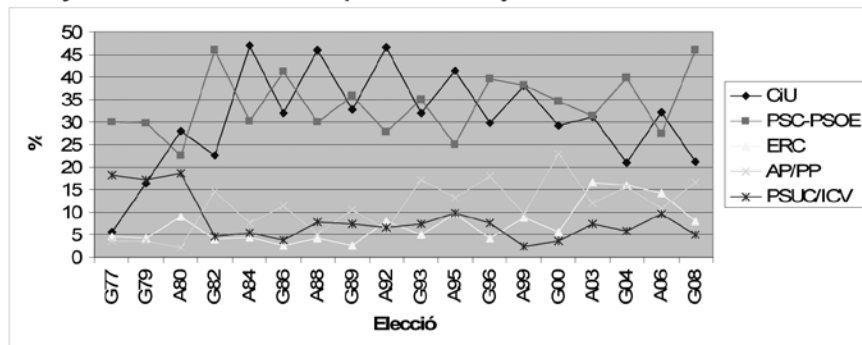
Una segona classificació de les modalitats de vot dual interessant a efectes d'aquest treball és la que té en compte el component estratègic de les accions dels votants. Així, es defineix vot dual maximitzador de l'escó com el comportament d'aquell elector que té com a primera opció partidista una formació política viable per la circumscripció en la qual està censat als comicis autonòmics, però no a les eleccions generals. Tenint això present, l'individu només aposta per la seva primera preferència a les eleccions d'àmbit subestatal. Aquest pot haver estat el cas de molts dels votants gironins, lleidatans i tarragonins d'ICV-EUiA als comicis autonòmics de 2006, que, conscients de que les possibilitats de que aquesta coalició obtingués un escó per la seves circumscripcions a les eleccions generals de 2004 era ínfima, preferiren optar per altres opcions (sobretot, el PSC-PSOE) en aquella ocasió. Per últim, també és possible el vot dual estratègic en la seva versió maximitzadora del govern, entenent per aquest el comportament d'un individu que canvia l'orientació del seu vot en funció de quina és l'opció ideològica propera que té més opcions d'encapçalar el govern de torn. Per exemple, considerem el cas d'un català d'ideologia conservadora atent a les consideracions d'aquesta mena i que sap que ni el PP pot guanyar les eleccions al Parlament de Catalunya ni CiU pot assolir una majoria parlamentària al Congrés dels Diputats. En aquestes condicions, és plausible afirmar que aquest ciutadà incorrerà en un vot dual del tipus PP-CiU: apostarà pel primer d'aquests dos partits a les eleccions al Congrés dels Diputats, i per la segona d'aquestes opcions als comicis per elegir els membres del Parlament de Catalunya.

Manifestacions preliminars del fenomen

Existeix el vot dual a Catalunya? I si això és així, quina és la seva importància quantitativa i quins partits en resulten particularment beneficiats o perjudicats per la seva existència? Com ja s'ha comentat anteriorment, i es pot comprovar fàcilment al gràfic 1 i a la taula 2, la presència d'importants

fluctuacions en el percentatge de vot aconseguit per les diferents forces polítiques catalanes depenent del tipus de convocatòria electoral de què es tracti és una constant en els trenta anys d'eleccions democràtiques a Catalunya. El vot dual afecta tots cinc partits amb representació sostinguda al Parlament de Catalunya en aquest quart de segle llarg de comicis autonòmics, però ho fa de manera desigual. En aquest sentit, dos dels tres partits d'àmbit estatal, això és, el PSC-PSOE i AP/PP, veuen reduïda sistemàticament en els comicis autonòmics la proporció de sufragis que aconsegueixen en les eleccions generals immediatament anteriors⁸. En canvi, els partits d'àmbit no estatal, que són CiU i ERC, treuen els seus millors resultats a les eleccions al Parlament de Catalunya⁹. Per últim, el cas del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) primer, i d'ICV després, és el més difícil de catalogar. D'una banda, les fluctuacions de vot que pateix són molt més petites que les de la resta de formacions polítiques. D'una altra, el seu comportament s'ajusta millor al patró que segueixen els partits d'àmbit no estatal¹⁰. En general, la pèrdua de vots que han sofert tant el PSUC primer com ICV després a les eleccions generals es poden haver degut al fenomen del vot *útil* que es fa sentir especialment en aquest tipus de comicis.

Gràfic 1
30 anys d'eleccions democràtiques a Catalunya

Font: Departament de Governació i Administracions Públiques i Ministeri de l'Interior

Taula 2
Diferència entre el percentatge de vot a candidatures a les eleccions generals i autonòmiques

	A80 -G79	A84 G82	A88 G86	A92 -G89	A95 -G93	A99 -G96	A03 -G00	A06 -G04	Mitjana
CiU	11	24	14	13	9	8	2	11	12
ERC	5	0	1	5	4	5	11	-2	4
PSUC/ICV	1	1	4	-1	2	-5	4	4	1
PSC-PSOE	-7	-16	-16	-8	-10	-1	-3	-12	-9
AP/PP	-1	-7	-7	-5	-4	-8	-11	-5	-6
Índex vot dual	5	9,6	8,4	6,4	5,8	5,4	6,2	6,8	6,4

Nota: l'índex de vot dual està calculat sumant les diferències en valor absolut en el percentatge de vot obtingut pels partits als comicis autonòmics i a les eleccions generals immediatament anteriors, i dividint-ho pel nombre de partits considerats
 Font: Departament de Governació i Administracions Públiques i Ministeri de l'Interior

Les taules 3, 4 i 5 mostren amb dades individuals les transferències de vot que es donen entre les eleccions generals i els comicis autonòmics immediatament posteriors, i són la base del que després serà l'anàlisi multivariable de les causes del vot dual a Catalunya. En aquest sentit, dos tipus de vot dual s'observen a totes les convocatòries analitzades. En primer lloc, una part considerable de votants del PSC-PSOE a les eleccions generals prefereixen optar per CiU quan s'escullen els diputats al Parlament de Catalunya. El volum d'aquest grup d'electors roman força estable al llarg del temps, encara que sembla observar-se una tendència a la disminució¹¹. El segon tipus de vot dual que es registra a totes les convocatòries analitzades és el que protagonitzen els votants del PP a les eleccions generals que opten per CiU als comicis autonòmics. El volum d'aquest grup d'electors és proporcionalment superior al del de votants duals PSC-CiU. Així, a les enquestes de 1992 i de 1999, és major el nombre de votants del PP a les eleccions generals que declara optar per CiU a les convocatòries autonòmiques que el que roman fidel al PP en aquest segon tipus de comicis¹². Aquest panorama canvia en els comicis autonòmics de 2006, quan el PP aconsegueix "retenir" la major part dels seus votants en les eleccions generals de 2004¹³. L'adopció de postures de tall més sobiranista per part de CiU i la presència com a cap de llista a les files populars de Josep Piqué poden explicar aquest fet. Altres fluctuacions

de vot que semblen tenir certa importància són les que s'observen entre CiU i ERC, i el PSC-PSOE i ERC l'any 1999; i entre el PSC-PSOE i ERC, i el PSC-PSOE i ICV-EUiA l'any 2006. Malauradament, l'escàs nombre d'observacions en la majoria d'aquestes categories només ens permet estudiar les causes del vot dual PSC-ICV l'any 2006.

Taula 3
Les fluctuacions de vot a Catalunya (1989-1992)

G-89	PP	CiU	ERC	A-92			N
				PSC-PSOE	IC	Abstenció	
PP	44,6	46,8	0	4,2	2,1	2,1	47
CiU	0	97	1,7	0	0	1,1	170
ERC	0	5	95	0	0	0	20
PSC-PSOE	0,6	17,5	1,6	69	1,6	9,4	307
IC	0	4,7	2,3	2,3	83,3	7,1	42
Abstenció	0	7,2	5,9	5	2,1	79,6	236
N	23	261	42	227	46	223	822

Font: Sondeig d'opinió de l'ICPS de 1992

Taula 4
Les fluctuacions de vot a Catalunya (1996-1999)

G-96	PP	CiU	A-99				N
			ERC	PSC-PSOE	IC-EV	EUiA	
PP	29,7	47,4	2,1	4,7	0,4	0	232
CiU	0	85,4	8,3	0,8	0	0,3	336
ERC	0	1,49	91	2,9	0	0	67
PSC-PSOE	1,2	14,8	4,4	69,3	1	0,2	492
IC-EV	0	0	0	18,7	81,2	0	16
EUiA	7,4	3,7	3,7	7,4	3,7	62,9	27
Abstenció	1,5	11,7	5,5	9,2	1,8	0,3	323
N	82	510	135	392	26	20	1493

Font: Sondeig d'opinió de l'ICPS de 1999

Taula 5
Les fluctuacions de vot a Catalunya (2004-2006)

G-04	PP	CiU	A-06				N
			ERC	PSC-PSOE	ICV-EUiA	Abstenció	
PP	67,8	22,9	0	1,8	0	7,3	109
CiU	0,4	95	2,2	0,8	0	1,3	224
ERC	0	2,8	92,2	0,7	1,4	2,8	141
PSC-PSOE	0,1	12,5	9,2	67	4,1	6,8	573
ICV-EUiA	0	2	6,1	0	83,6	8,1	49
Abstenció	0,4	2,7	1,8	1,2	1,5	92,3	664
N	79	333	203	397	77	671	1760

Font: Sondeig d'opinió de l'ICPS de 2007

El vot dual a Catalunya: un problema d'identitat nacional?

Les identitats nacionals subjectives han estat un tema molt estudiat a Espanya i, en particular, a Catalunya, tant des d'un punt de vista descriptiu (Martínez-Herrera, 2002; Montero i Torcal, 1990), com en relació al vot a opcions representants del nacionalisme perifèric (Argelaguet, 2006; Hierro, 2007; Pérez-Nievas i Bonet, 2006). D'acord amb Linz (1985), aquest concepte és el que millor representa les actituds nacionalistes dels entrevistats. A més a més, Catalunya era la comunitat que comptava amb una proporció major de ciutadans amb una identitat dual a finals dels anys vuitanta (Montero i Torcal, 1990). Aquest fet convidava a pensar que la identitat nacional podia ser un bon factor explicatiu de l'enorme incidència del vot dual en aquesta Comunitat Autònoma. Així, els electors que es consideressin tan espanyols com catalans semblaven els candidats ideals per emetre un vot d'aquestes característiques. Aquesta identificació dual tendeix a créixer amb el pas dels anys ja que, malgrat les Comunitats Autònomes engeguen un procés de construcció nacional, tenint això com a conseqüència un augment del sentiment de pertinença a l'entitat subestatal, aquest procés no menysté el sentiment d'identificació amb la comunitat política estatal (Martínez-Herrera, 2002).

L'evidència empírica sobre la relació entre la identitat nacional subjectiva i el vot a partits representants del nacionalisme perifèric és àmplia. En aquest sentit, Argelaguet (2006) demostra com els partits preferits entre els que es consideren predominantment catalans són CiU i ERC, mentre que el partit preferit per aquells que es consideren predominantment espanyols és el PSC-PSOE. Finalment, aquells amb una identitat dual es reparteixen gairebé a parts iguals entre votants del PSC-PSOE i votants de CiU. Aquesta dada no deixa de ser sorprenent, ja que el treball de Argelaguet recull la intenció de vot en unes eleccions autonòmiques. En aquest tipus de convocatòria caldria pensar que els identificats duals són més propensos a votar per la federació nacionalista que no pas per un partit d'àmbit estatal com el PSC-PSOE; però l'evidència

empírica resta vàlidesa a aquesta hipòtesi. De manera similar, Pérez Nievas i Bonet (2006) ofereixen proves consistents de l'impacte positiu que les identitats regionals (pel cas d'ERC) i les reivindicacions d'autogovern (tant pel cas de CiU com d'ERC) exerceixen sobre la propensió a votar per aquests dos partits nacionalistes catalans. Per últim, Hierro (2007) demostra en un treball d'aparició recent que els elements adscriptius (l'origen i l'ascendència) i voluntaristes (la identificació nacional subjectiva i l'idioma) de la identitat fan créixer de manera estadísticament significativa la probabilitat de votar CiU i ERC.

Taula 6
Perfil identitari i ideològic dels partits (1989-2006)

	1989-1992		1996-1999		2004-2006	
	Identitari	Ideològic	Identitari	Ideològic	Identitari	Ideològic
PP	2,47	5,52	2,24	4,67	2,32	4,94
CiU	3,87	3,96	3,89	3,98	3,94	3,99
ERC	4,52	2,31	4,04	2,29	4,63	2,35
PSC-PSOE	2,63	2,87	2,87	2,63	3,08	2,69
ICV-EUiA	3,25	2,17	3,75	2,07	3,37	2,32
Mitjana	3,21	3,32	3,30	3,27	3,29	2,86

Nota: el perfil identitari està calculat d'acord amb una escala on 1 significa sentir-se "únicament espanyol", 2 "més espanyol que català", 3 "tan català com espanyol", 4 "més català que espanyol", i 5 "únicament català". S'agafen les identitats nacionals subjectives dels votants fidels de cada partit. El perfil ideològic està calculat d'acord amb una escala on 1 significa "extrema esquerra", 2 "esquerra", 3 "centre esquerra", 4 "centre", 5 "centre dreta", 6 "dreta" i 7 "extrema dreta". S'agafen les auto-ubicacions ideològiques dels votants fidels de cada partit per així evitar problemes d'endogeneïtat. Per ICV-EUiA, les dades corresponen als votants fidels d'IC al 1992, i d'IC-EV al 1999.

Font: Sondejos d'opinió de l'ICPS immediatament posteriors a les eleccions al Parlament de Catalunya (1992-2007)

En resum, la necessitat d'incloure alguna variable que capturi l'efecte de les qüestions etnoregionals sobre la probabilitat d'emetre un vot dual sembla fora de tot dubte. El que no està tan clar és el signe del coeficient que cal esperar. En aquest sentit, cal situar en primer lloc els partits catalans en una hipotètica escala de major a menor espanyolisme. En no comptar amb dades sobre la ubicació que fan els enquestats dels partits, s'atribuirà a les formacions la identitat nacional subjectiva que declaren tenir els seus votants fidels. D'aquesta operació resulta la següent ordenació

de major a menor espanyolisme: PP 'l PSC 'l ICV 'l CiU 'l ERC (Taula 6). Per tant, les modalitats de vot dual que s'estudien en aquest treball (PSC-CiU, PP-CiU i PSC-ICV) presenten un tret comú: en totes elles, el partit que abandonen els votants duals a les eleccions autonòmiques ofereix un perfil més espanyolista que el partit beneficiat en aquest tipus de comicis pel vot dual.

Aquest fet porta a preveure que l'efecte de la identitat nacional subjectiva en la probabilitat d'emetre un vot dual sigui de signe positiu; i això en qualsevol de les modalitats de vot dual aquí estudiades. Així, i pel que fa al vot dual PSC-CiU, s'espera un augment (descens) en la probabilitat d'observar una fluctuació del sufragi d'aquestes característiques a mesura que l'entrevistat es considera més (menys) català. Per la seva banda, l'efecte de la identitat nacional subjectiva en la probabilitat d'emetre un vot dual del tipus PP-CIU té la mateixa direcció: a mesura que l'individu es torna més (menys) catalanista, la probabilitat d'observar un vot dual d'aquestes característiques creix (decreix). Per últim, s'espera un efecte positiu de la identitat nacional subjectiva en la probabilitat d'emetre un vot dual PSC-ICV: a mesura que l'individu es sent més (menys) català, és més (menys) propens a emetre un vot dual d'aquestes característiques. I el mateix cal afegir sobre les preferències constitucionals dels individus. Així, com més favorable (menys) a l'autogovern de Catalunya sigui l'entrevistat, més (menys) probable és que abandoni a les eleccions autonòmiques el PSC-PSOE, el PP o el PSC-PSOE per votar CiU en els dos primers casos o ICV en el tercer, respectivament.

La hipòtesi prospectiva i els models espacials

El plantejament prospectiu del vot (Downs, 1957) assumeix que el votant compara els guanys en utilitat en la legislatura present amb els que hagués obtingut d'haver governat el partit en l'oposició. La diferència entre aquests dos guarismes, coneguda com a diferencial partidista, determina en darrer terme l'orientació del seu vot. Aquest model exigeix de l'elector un nivell de sofisticació important, ja que ha de ser capaç d'identificar les

polítiques dutes a terme pel Govern, descomptar els imprevistos aliens a l'acció governamental que hagin pogut succeir en la darrera legislatura, i comparar el valor resultant d'aquestes operacions amb el que hagués obtingut d'haver governat l'oposició en aquelles mateixes circumstàncies. Davant d'aquestes exigències informatives, Downs proposa un instrument alternatiu a l'avaluació de les polítiques: la ideologia. La ideologia és una drecera informativa (shortcut) que permet al votant autoubicar-se i ubicar el partit en un espectre polític. Aquesta operació li permet predir amb certa fiabilitat quines polítiques duran a terme els partits una vegada arribin el poder. Malgrat que aquestes explicacions del vot conceben atendre altres característiques dels partits (per exemple, la seva capacitat pel cas espanyol a Sánchez-Cuenca 2003), la ideologia passa per ser el component prospectiu per excel·lència en les anàlisis del comportament electoral. En això tenen molt a veure dos fets: un, la ideologia és la peça clau en els models espacials de la política; i dos, aquests models han esdevingut una de les pedres angulars en les anàlisis del comportament electoral.

Existeixen bàsicament tres aproximacions espacials a l'estudi de l'orientació del vot en ciència política. La lògica de la distància menor, formulada per Downs per primera vegada l'any 1957, és anterior a la resta en el temps i fonamenta gran part dels estudis de comportament electoral en el darrer mig segle. Aquesta teoria prescriu que "la satisfacció és més gran quant més propera està la proposta del punt ideal del membre" (Hinich i Munger, 1997: 27). Per això, els ciutadans opten en unes eleccions per aquelles opcions partidistes que es troben més properes en l'espectre ideològic. Les exigències informatives d'aquest model (Stokes, 1963) i el seu mal funcionament a la pràctica porten a la seva reformulació (Lewis i King, 1999). Així és com neix la teoria de la direccionalitat del vot. Segons Rabinowitz i MacDonald (1989), els electors aposten per aquells partits que, dintre de les denominades regions d'acceptabilitat, defensen amb més intensitat la seva posició en un *issue* determinat. Per tant, en aquests casos s'està davant d'una preferència direccional, i no d'una minimització de la distància ideològica.

En els darrers anys, sorgeix amb força el model de compensació com aproximació espacial alternativa al problema de la decisió electoral. Segons Kedar (2005), el model de compensació assumeix que els votants es preocupen bàsicament per les polítiques que desenvoluparà el futur govern i intenten maximitzar les probabilitats de que aquestes siguin les que ells prefereixen. Per tant, aquest model s'aparta fonamentalment dels models espacials clàssics, que no tenen en compte les probabilitats de que les polítiques preferides siguin finalment executades. En canvi, en el model per resultats defensat per Kedar, el procés de *policy-making* està en el nucli del procés de decisió (Balcells i Ventura, 2007). El model de compensació ha estat aplicat clàssicament al problema de l'escissió del vot i del sorgiment de situacions de govern dividit en règims presidencialistes (sobretot als Estats Units). En síntesi, la majoria del poble nord-americà preferiria polítiques moderades i l'única manera d'aconseguir-les seria votar per partits diferents a les eleccions presidencials i congressuals (Alesina i Rosenthal, 1995; Fiorina, 1996). Com a conseqüència d'això, el Partit Republicà controlaria la Presidència i el Partit Demòcrata el Congrés la majoria de les vegades.

Els models espacials també han estat aplicats al problema de la decisió del vot en contextos de govern multinivell. Encara que existeix certa evidència empírica en favor de la seva rellevància pel cas d'Escòcia i Gals (per exemple, Orriols i Richards, 2005) o del País Basc (Fernández-Albertos, 2002), aquí ens centrem en els estudis que aborden aquesta qüestió en el context català. L'autèntica hipòtesi nul·la que s'extreu de tota aquesta literatura és la de que el cleavage identitari determina el sentit del vot en les convocatòries de caire autonòmic, mentre que l'eix socioeconòmic és el factor explicatiu principal del comportament dels catalans en les eleccions generals (Molas, 1992; Padró-Solanet i Colomer, 1992). Malgrat aquest aparent consens, estudis posteriors mostren la debilitat d'aquest enunciat (Pallarés i Font, 1994; Pérez-Nievas i Fraile, 2000). Per la seva banda, Molas i Bartomeus (1999), també seguint una lògica espacial, mostren que cal distingir dues parts diferenciades a l'electorat dels partits catalans:

una que roman fixa convocatòria rere convocatòria, i una altra que fluctua depenent del tipus d'elecció de què es tracti.

D'acord amb Riba (2000) existeixen pel cas català tres regularitats en el comportament dels electors centristes catalanistes, d'esquerres i espanyolistes, i indiferents als temes de dreta-esquerra, que, respectivament, voten sempre CiU, s'abstenen diferencialment, o practiquen el vot dual PSC-CiU. Per últim, la contribució de Balcells i Ventura (2007) és especialment rellevant perquè introdueix per primera vegada la lògica de la compensació per explicar l'orientació del vot a les eleccions autonòmiques de 1999 i 2003 a Catalunya. La principal conclusió a la qual arriba aquesta investigadora és la de que el vot de compensació prediu millor el vot a partits representants del nacionalisme perifèric (ERC i CiU) i a partits petits (ICV), mentre que el model de proximitat prediu millor el vot a partits d'àmbit estatal (PSC-PSOE i PP). Segons aquesta autora, el vot de compensació té en general una capacitat explicativa superior¹⁴.

Després d'aquest extens repàs a les diferents modalitats de lògiques espacials, es fa patent la necessitat d'introduir la lògica espacial en l'explicació del vot dual a Catalunya. Malauradament, no es disposa de dades sobre la ubicació que fan els entrevistats dels diferents partits. A més a més, els enquestats no són preguntats sobre la seva ideologia en base a una escala contínua (de 0 a 10). Malgrat aquestes evidents limitacions, s'utilitzen les respostes dels votants fidels de cada partit per tenir una idea de la seva ubicació en l'escala ideològica. Segons la Taula 6, que recull aquestes ubicacions pels diferents anys aquí analitzats, els partits queden ordenats de dreta a esquerra de la manera següent: PP → CiU → PSC → ERC → ICV.

A diferència del que passava en el cas de la identificació nacional subjectiva, l'efecte de la ideologia en la propensió d'emetre un vot dual no és el mateix per les seves diferents modalitats. En aquest sentit, si el partit abandonat a les eleccions autonòmiques presenta un perfil més esquerrà (dretà) que la formació que resulta beneficiada pel vot dual, la

ideologia tindrà un efecte positiu (negatiu) en la probabilitat d'emetre un vot d'aquestes característiques; això és, a mesura que l'entrevistat es considera més de dretes (d'esquerres), la probabilitat d'observar una dualització del vot creix (decreix). Així, i pel que fa al vot dual PSC-CiU, s'espera un augment (descens) en la probabilitat d'observar una fluctuació del sufragi d'aquestes característiques a mesura que l'entrevistat es mou cap a la dreta (l'esquerra) en l'escala ideològica. Per la seva banda, l'efecte de la ideologia en la probabilitat d'emetre un vot dual del tipus PP-CIU és de signe contrari: a mesura que l'individu es torna més de dretes (d'esquerres), la probabilitat d'observar un vot dual d'aquestes característiques decreix (creix). Per últim, s'espera un efecte negatiu (positiu) dels moviments cap a la dreta (l'esquerra) en l'escala ideològica de l'entrevistat sobre la probabilitat d'emetre un vot dual PSC-ICV.

La hipòtesi retrospectiva, la valoració dels candidats i els models mixtos

El plantejament retrospectiu del vot, que neix bàsicament amb el treball de Key l'any 1966, assumeix que les eleccions no les guanya l'oposició, sinó que les perd el partit o partits en el govern. En altres paraules, els votants només tenen en consideració els resultats de les polítiques impulsades per l'executiu. Si aquests superen el llindar de reelecció fixat pels ciutadans al principi de la legislatura, votaran per l'incumbent. En cas contrari, optaran per l'oposició. Així doncs, els votants en aquest tipus de models només tenen en compte el passat a l'hora de decidir a quin partit votar, i l'oposició juga un paper merament testimonial (Ferejohn, 1986).

Aquest tipus de plantejaments també han tingut certa aplicació per explicar el vot dual a Catalunya. En aquest sentit, Pérez-Nievas i Fraile (2000) demostren que la valoració que els votants duals PSC-CiU fan de la gestió de l'executiu encapçalat per Jordi Pujol a Catalunya és gairebé tan bona com la dels votants fidels de la federació nacionalista. Per tant, una bona avaluació de la tasca desenvolupada per aquest govern sembla portar una part dels votants socialistes a les eleccions generals a optar

per CiU als comicis autonòmics. De manera més general, la nova hipòtesi de treball es pot resumir de la següent manera: A mesura que millora la valoració que fa l'enquestat de l'acció de govern de la Generalitat, creix la probabilitat de que voti un partit que forma part de l'executiu autonòmic als comicis regionals i, per tant, la d'observar un vot dual sempre i quan a les darreres eleccions generals no hagués apostat per un partit que ara integra el Govern de la Generalitat.

De manera més concreta, i pel que fa al vot dual PSC-CiU, podem afirmar que la probabilitat d'observar-lo creix (decreix) a mesura que millora (empitjora) la valoració que fa l'enquestat de la tasca duta a terme pel Govern de la Generalitat quan és la federació nacionalista la que l'encapçala (anys 1992 i 1999); i que aquesta mateixa probabilitat decreix (creix) a mesura que millora (empitjora) la valoració que fa l'enquestat de la tasca duta a terme pel Govern de la Generalitat quan no és la federació nacionalista sinó que és el PSC-PSOE el que encapçala l'executiu autonòmic (any 2006). Pel que fa al vot dual PP-CiU, només cal estudiar l'efecte d'aquesta variable al cicle electoral 1996-1999 ja que a l'any 2006 cap d'aquestes dues formacions polítiques es troba al capdavant de l'executiu autonòmic. Per tant, la probabilitat d'observar aquesta modalitat de vot dual creix (decreix) a mesura que millora (empitjora) la valoració que fa l'enquestat de la tasca duta a terme pel Govern de la Generalitat quan és la federació nacionalista la que l'encapçala, és a dir, al cicle electoral 1996-1999. Per últim, i pel que fa al vot dual PSC-ICV, no se'n deriva cap hipòtesi perquè tots dos partits afronten els comicis de 2006 com a integrants del Govern de la Generalitat.

En els darrers temps, dues de les variables tradicionalment utilitzades per explicar el comportament electoral dels ciutadans, això és, la classe social i la identificació partidista, semblen haver perdut força (Curtice i Holmberg, 2005). En canvi, amb el pas dels anys, l'avaluació dels candidats esdevé un important factor explicatiu de l'orientació del vot. De fet, alguns autors consideren bastant racional votar en base a la confiança i la competència dels líders polítics en lloc de fer-ho en base a les promeses

electorals dels partits (Kinder, 1986; Page, 1978). A més a més, l'estil de les campanyes electorals sembla haver canviat també en les darreres dècades per incentivar que els ciutadans es fixin en els líders abans que en els temes (Butler i Ranney, 1992; Swanson i Manzini, 1996). Així, la televisió esdevé pedra angular dels esforços dels partits per aconseguir el vot dels ciutadans (Mughan, 2001); i aquest mitjà de comunicació és el medi natural dels candidats. A més a més, els líders dels partits acaben per controlar també el missatge que els partits intenten vendre (Scarrow et al., 2001). Aquesta importància que han adquirit els candidats topa amb el fet de que els votants són cada vegada més cíncics vers els polítics (Norris, 1999; Pharr i Putnam, 2000). La importància dels líders també depèn de la forma de govern (McAllister, 1996), i de les circumstàncies en les quals les eleccions es celebren (King, 2002). En aquest darrer sentit, Curtice i Holmberg (2005) troben escassa evidència empírica a favor de la importància de les avaluacions dels candidats per predir el vot dels ciutadans en sis democràcies (Gran Bretanya, Alemanya, Països Baixos, Dinamarca, Noruega i Suècia).

En definitiva, i malgrat aquests resultats negatius, en aquest treball s'hipotetitza que la valoració dels candidats a president de la Generalitat explica la propensió a emetre un vot dual. En aquest sentit, la lògica de l'argument és força similar a la del que abans es recollia sobre la valoració de l'acció de govern de la Generalitat: a mesura que millora (empitjora) el judici que fa l'enquestat del candidat a la presidència de la Generalitat d'un partit al qual no es va votar a les darreres eleccions generals, major (menor) és la probabilitat de que s'opti per aquesta darrera formació als comicis autonòmics, i, per tant, major (menor) és la probabilitat d'observar una dualització del vot. D'igual manera, a mesura que millora (empitjora) la valoració del candidat a la presidència de la Generalitat del partit al qual es va votar a les passades eleccions generals, major (menor) és la probabilitat de continuar apostant per aquesta formació en els comicis autonòmics, i, per tant, menor (major) és la probabilitat d'observar un vot dual. En resum, la valoració dels candidats presenta el mateix efecte sigui quina sigui la

modalitat de vot dual que s'estigui estudiant. Per tant, no cal analitzar-les una a una i amb oferir un exemple serà suficient. Es tracta dels votants del PSC-PSOE a les eleccions generals de 1989. D'acord amb la hipòtesi que s'acaba d'enunciar de manera general, la propensió d'aquests ciutadans a votar per CiU als comicis autonòmics de 1992 i, per tant, d'observar un vot dual d'aquesta modalitat augmenta a mesura que millora (empitjora) la valoració que fan del candidat convergent (socialista), Jordi Pujol (Raimon Obiols), a presidir el Govern de Catalunya.

Aquesta secció finalitza amb el repàs dels models mixtos, que reben aquest nom perquè combinen tant mecanismes retrospectius (avaluació de la gestió dels governs) com prospectius (la ideologia). El model mixt empíric per antonomàsia és el de Fiorina (1981). Segons aquest autor, en els càlculs electorals dels votants entren tant elements retrospectius (l'avaluació de la tasca realitzada tant pel govern com per l'oposició) com prospectius (la distància ideològica entre les polítiques ideals del votant per una banda, i, per una altra, les dutes a terme pel govern durant la darrera legislatura i les promeses pel següent mandat). Aquests dos elements estan ajustats finalment per dos paràmetres addicionals: un, la rellevància del component retrospectiu enfront de la de l'element prospectiu; i dos, la credibilitat de les promeses electorals.

Fearon (1999) també investiga la possibilitat de que els individus votin prospectiva i retrospectivament a la vegada, i conclou que aquests dos mecanismes interactuen inevitablement. Aquest autor considera que la "selecció basada en resultats" és un fenomen comú perquè ajuda a distingir els bons dels mals candidats. Aquesta idea és compartida per Manin *et al.* (1999). Fearon identifica dues condicions necessàries perquè la selecció basada en resultats tingui lloc: primerament, els electors han de percebre diferències entre les qualitats dels candidats; i en segon lloc, els votants no han de ser capaços de supervisar perfectament l'acció de govern. Davant d'aquesta situació, els ciutadans intenten seleccionar el millor candidat com a mal menor. Aquesta combinació d'elements seleccionadors i sancionadors comporta certes dificultats des d'un punt de vista normatiu.

Més enllà d'això, Fraile Maldonado (2005) aplica al cas espanyol un model mixt d'aquestes característiques. En resum, els models mixtos no aporten cap hipòtesi nova per aquest treball, però el fet de que combinin elements prospectius i retrospectius obliga a incloure'ls dintre del seu marc teòric.

Les eleccions de rang secundari i els efectes d'arrossegament

En el context dels comicis al Parlament Europeu, sorgeix el concepte d'eleccions de segon ordre (*second-order elections* o *SOEs*) per explicar el resultat diferenciat i el repunt abstencionista que es registra en aquest tipus de convocatòries. En poques paraules, els electors perceben que a les eleccions de segon ordre "hi ha menys en joc" (Reif i Schmitt, 1980). Per aquest motiu: a) participen en menor proporció que a les eleccions de primer ordre; i b) orienten el seu vot d'acord amb altres *issues* que estan més enllà del que és estrictament aquesta arena. D'aquí que Norris (1997) distingeixi quatre notes característiques d'aquest tipus de convocatòries: una, generen menys interès, i, per tant, una menor participació que les eleccions de primer ordre; dos, els seus resultats són contingents a la popularitat dels partits en el primer nivell; tres, els partits de govern en aquesta darrera arena acostumen a perdre vots en aquest tipus de comicis; i quatre, els partits petits són els grans beneficiats d'aquest vot de protesta. Les eleccions al Parlament de Catalunya han servit per exemplificar el concepte d'eleccions de segon ordre a nivell internacional (Reif, 1997).

Molt relacionats amb aquesta idea d'eleccions de segon ordre, estan els conceptes de contaminació, interacció o arrossegament electoral (*coattails effects*), que s'observen a les estructures polítiques en les quals el poder està dividit entre més d'una institució electa (Lago Peñas i Lago Peñas, 2008), i que en el marc de la Unió Europea reben el nom d'hipòtesi de la transferència (Rohrschneider i Clark, 2008). D'acord amb la definició dels primers autors (2008: 58): *los efectos de contaminación plantean que el impacto de las motivaciones de los votantes en su comportamiento electoral en unas determinadas elecciones es contingente de las estructuras políticas paralelas.*

Com ben assenyalen Lago Peñas i Lago Peñas (2008), aquests tipus d'efectes han servit com a factor explicatiu en estudis amb preguntes d'investigació molt diversa, i en contextos molt diferents. Aquí ens interessen aquest tipus d'efectes en la mesura que l'orientació del vot en les eleccions subnacionals recull consideracions de tipus nacional (Ames, 1999; Cutler, 2004; Gélinau i Remmer, 2003; Samuels, 2000). És el cas, en el context espanyol, dels estudis d'Aguilar i Sánchez-Cuenca (2006) i León-Alfonso (2007). Els primers constaten l'existència d'un efecte d'arrossegament a Catalunya, el País Basc, Castella i Lleó i Andalusia. En aquestes quatre Comunitats Autònomes, el partit que governa a l'Estat es premia (castiga) a nivell autonòmic si l'elector avalua positivament (negativament) la tasca desenvolupada pel Govern central. De l'estudi de la segona autora, cal destacar l'evidència empírica aportada sobre la validesa de la hipòtesi del referèndum econòmic a nivell nacional per explicar els resultats electorals dels governs autonòmics. En altres paraules, els electors castiguen o premien el partit que encapçala el Govern central pels resultats obtinguts en matèria econòmica atorgant-li o negant-li el vot en els comicis autonòmics.

En definitiva, la nova hipòtesi del treball es resumeix de la següent manera: com millor (pitjor) sigui l'avaluació de la gestió del Govern central que fa l'entrevistat, més (menys) probable és que voti el partit que l'encapçala en els comicis autonòmics i, per tant, més (menys) probable és observar un vot dual si no el va votar a les darreres eleccions generals. D'igual forma, com millor (pitjor) sigui la valoració del líder a nivell estatal del partit pel qual va votar l'entrevistat a les eleccions generals passades, menor (major) és la propensió a deixar-lo de votar en els comicis autonòmics i, per tant, menor (major) és la probabilitat d'observar una dualització del vot. Per últim, com millor (pitjor) sigui la valoració del líder a nivell estatal d'un partit al qual no va votar l'enquestat a les darreres eleccions generals, més (menys) probable és que sí que ho faci en els propers comicis autonòmics i, per tant, més (menys) fàcil es fa també que observem un vot dual.

Pel que fa als efectes d'arrossegament de tipus retrospectiu, cal distingir segons les diferents modalitats de vot dual i els diversos partits que es troben al capdavant del Govern central. En aquest sentit, i pel que fa al vot dual PSC-CiU, la propensió d'un votant socialista a les eleccions generals de 1989 i de 2004 d'optar per CiU als comicis autonòmics de 1992 i de 2006 i, per tant, la probabilitat de que s'observi un vot dual d'aquesta modalitat, disminueix (augmenta) a mesura que millora (empitjora) la valoració que fa de l'acció de govern dels executius encapçalats per Felipe González i José Luis Rodríguez Zapatero, respectivament. En canvi, aquí es considera que el suport parlamentari que rep José María Aznar per part de CiU en la seva primera legislatura al capdavant del Govern central és motiu suficient per afirmar que a mesura que millora (empitjora) la valoració que fa el votant socialista a les eleccions generals de 1996 de la tasca desenvolupada per l'executiu encapçalat per José María Aznar, creix (disminueix) la seva propensió a optar per CiU als comicis autonòmics de 1999 i, per tant, la probabilitat d'observar un vot dual PSC-CiU. Pel que fa al vot dual PP-CiU, cal esperar que a mesura que millora (empitjora) la valoració que fa el votant popular a les eleccions generals de 1996 de la tasca desenvolupada pel Govern Central, disminueix (creix) la seva propensió a optar per CiU als comicis autonòmics de 1999 i, per tant, la probabilitat d'observar un vot dual d'aquestes característiques. En canvi, i pel que fa a aquesta segona modalitat de vot dual, els efectes d'arrossegament desapareixen al cicle electoral 2004-2006 ja que ni el PP ni CiU formen part del Govern central. Per últim, i pel que fa al vot dual PSC-ICV, cal esperar que a mesura que millora (empitjora) la valoració que fa el votant socialista a les eleccions generals de 2004 de la tasca desenvolupada pel Govern Central, disminueix (creix) la seva propensió a optar per ICV als comicis autonòmics de 2006 i, per tant, també ho fa la probabilitat d'observar un vot dual PSC-ICV.

Com passava en el cas de la valoració dels candidats a presidir la Generalitat, no és necessari analitzar un per un l'efecte de la valoració dels candidats a presidir el Govern de l'Estat en la propensió d'emetre

les diferents modalitats de vot dual perquè el seu impacte és idèntic en totes elles. Per tant, s'utilitza el vot dual PSC-CiU en el primer dels cicles electorals aquí estudiats, el de 1989-92, per afirmar que la propensió dels votants del PSC-PSOE a les eleccions generals de 1989 a votar per CiU als comicis autonòmics de 1992 i, per tant, la probabilitat d'observar un vot dual d'aquesta modalitat augmenta a mesura que millora (empitjora) la valoració que fan del candidat convergent (socialista), Miquel Roca (Felipe González), a presidir el Govern d'Espanya.

En resum, les causes del vot dual no poden reduir-se a un únic factor i cal examinar la validesa de diverses teories. Aquí s'han repassat les principals explicacions d'aquest fenomen presents a la literatura. A la Taula 7, es pot consultar un resum de totes elles i de l'efecte que s'espera que tinguin sobre les diferents modalitats de vot dual.

Taula 7
Resum d'hipòtesis

	Modalitat vot dual i Efecte Esperat					
	PSC-CiU			PP-CiU		
	1989 -1992	1996 -1999	2004 -2006	1996 -1999	2004 -2006	2004 -2006
Identitat Nacional Subjectiva	+	+	+	+	+	+
Ideologia	+	+	+	-	-	-
Valoració Gestió						
Govern Generalitat	+	+	-	+	x	x
Valoració candidats						
presidir Generalitat						
Valoració Gestió						
Govern Central						
Valoració candidats						
presidir Govern Central						
	+	+	+	+	+	+

Font: elaboració pròpia

Aspectes metodològics

Abans de passar als aspectes més tècnics del treball, sembla convenient fer cert esment a les dificultats de tipus metodològic que presenten algunes de les variables aquí utilitzades. Un primer problema clàssic en els estudis sobre comportament electoral és aquell referent a l'atribució de responsabilitats. Així, en contextos de govern multinivell o de

sistemes parlamentaris amb executius de coalició (o en minoria recolzats al parlament sistemàticament per alguna força política en particular), no sempre és fàcil discernir a qui s'ha de premiar o castigar per la gestió desenvolupada (Powell i Whitten, 1993). Un altre problema molt relacionat amb aquest anterior és el que té a veure amb el caràcter essencialment burd del vot (Maravall, 1999). En altres paraules, mentre que en la majoria de sistemes polítics moderns les dimensions i temes de competició partidista són múltiples, els ciutadans només disposen d'un sol vot per elegir el govern que prefereixen. Per això, la decisió electoral no només consisteix en saber identificar la competència o la proximitat a les meves preferències de les diverses opcions partidistes, sinó també en establir quina és la dimensió rellevant a l'hora de valorar l'aptitud o la representativitat dels diferents partits. En resum, com bé avisen Lago Peñas i Lago Peñas (2008: 22), *"el voto es en sí mismo una falacia ecológica"*, ja que votar a favor del Govern o de l'oposició no implica estar d'acord amb totes les seves decisions. L'últim handicap que presenten els estudis de comportament electoral que inclouen dintre dels factors explicatius de l'orientació del vot la valoració de l'acció de govern i dels candidats és el del caràcter endogen d'aquestes avaluacions. En aquest sentit, Fiorina (1981) denomina "racionalització partidista" a aquell biaix que introdueix l'afinitat partidista en l'avaluació retrospectiva dels individus. En una aplicació pràctica d'aquest concepte al cas espanyol, Maravall i Przeworski (1999) demostren que els judicis que fan els enquestats de la situació de l'economia estan mediatitzats per la seva identificació partidista.

Com ja es diu al començament, les anàlisis quantitatives d'aquest treball usen tècniques multivariables. Subministrar evidència estadística a favor d'una hipòtesi implica gairebé sempre utilitzar aquest tipus de tècniques. Pel que fa a la presentació dels seus resultats, es mostren en primer lloc els coeficients de les regressions multinomials que s'han especificat. Cada una de les taules està dedicada a una modalitat de vot dual i a un cicle electoral, i conté dos models: un amb només els controls, i un

altre amb ja les principals variables independents. Com que els coeficients de les regressions multinomials no són directament interpretables, en segon lloc s'implementen algunes simulacions en les quals es veu com canvia la propensió a emetre un vot dual quan la variable independent en qüestió passa del seu valor mínim al seu valor màxim. Per motius d'espai, els resultats de les simulacions que s'inclouen només aborden la modalitat de vot dual que té com a protagonistes el PSC-PSOE i CiU. A més a més, els comentaris sobre els resultats dels models econòmics implementats es centren en els determinants de l'aparició del vot dual (i no de la major o menor fidelitat als partits que serveixen de refugi als votants duals en les eleccions autonòmiques). Totes les variables que figuren als models tenen un rang de 0 a 1 per tal de poder comparar el grau d'influència dels diferents factors explicatius a través de la magnitud dels coeficients. Per últim, cal dir que les dades utilitzades provenen dels sondejos d'opinió de l'ICPS dels anys 1992, 1999 i 2007.

Pel que fa a la selecció dels casos, dues són les raons bàsiques per estudiar el vot dual a Catalunya en els cicles electorals 1989-92, 1996-99 i 2004-06. En primer lloc, aquests tres cicles electorals presenten suficient variabilitat tant en termes de situació política general com en allò referent als candidats a la presidència de la Generalitat i del Govern de l'Estat que presenten les diferents formacions polítiques. Així, al primer d'aquests cicles PSOE i CiU gaudeixen de majories absolutes tant a la Carrera de San Jerónimo com al Parc de la Ciutadella, respectivament. En canvi, les eleccions de 1996 i 1999 es produeixen en un context de governs en minoria tant a l'Estat com a Catalunya. En aquest segon cicle electoral també s'observa certa renovació al si de la classe política (com a mínim, catalana): si bé a les eleccions generals només CiU i ERC no presenten el mateix cap de llista que set anys enrere, als comicis autonòmics de 1999 CiU i Iniciativa per Catalunya-Els Verds (IC-EV) són les dues úniques formacions que repeteixen el mateix candidat a la presidència de la Generalitat que al 1992. Per últim, el cicle electoral 2004-06 ve marcat

per la presència de partits "germans" (PSC i PSOE) al capdavant del Govern de la Generalitat i de l'Executiu central. No obstant això, la situació a les dues arenes governamentals és força diferent: mentre que a Catalunya les eleccions de 2003 determinen la formació d'un Govern de tres partits (PSC, ERC i ICV-EUiA), Rodríguez Zapatero opta per governar a l'Estat en solitari malgrat no disposar de majoria absoluta al Congrés dels Diputats. Els canvis entre 1999 i 2006 són encara més notables des del punt de vista dels líders polítics. Així, cap dels candidats a la presidència del Govern de l'Estat dels partits amb representació parlamentària a Catalunya és el mateix a les eleccions generals de 1996 i 2004, i només Carod Rovira repeteix com a cap de llista d'ERC a les eleccions autonòmiques de 1999 i 2006.

Resultats i aplicacions¹⁵

La primera modalitat de vot dual que s'analitza en aquest apartat és la que té com a protagonistes el PSC-PSOE i CiU. Pel que fa als models 1, l'actuació de les variables de control és en general força decebedora. En aquest sentit, ni el gènere ni l'edat ni l'educació ni la classe social subjectiva semblen tenir cap efecte en la propensió a emetre un vot dual. El que es denominen criteris voluntaristes (llengua, identitat nacional subjectiva i preferències constitucionals) en la literatura sobre nacionalisme sí que juguen un paper en aquest sentit. Així, aquells que com a mínim entenen el català (davant dels que no són ni tan sols catalanoparlants passius), i tots els entrevistats, a mesura que es senten més catalans, augmenten la seva propensió a emetre un vot dual del tipus PSC-CiU al 1992 (Taula 8)¹⁶.

Al 1999, el sentiment de pertinença torna a influir de manera positiva i estadísticament significativa en la propensió de fluctuar entre el PSC-PSOE i CiU ($p < ,05$). En altres paraules, com més catalans es senten els enquestats, més proclius són a dividir el seu vot entre aquestes dues formacions polítiques (Taula 9). A més a més, els criteris adscriptius, això és, l'origen familiar dels ciutadans, passen a ser rellevants en aquest segon cicle electoral analitzat. Així, haver nascut a Catalunya i tenir algun dels dos

pares (o cap dels dos) també naturals d'aquesta zona d'Espanya augmenta la tendència dels entrevistats a votar CiU als comicis autonòmics havent-ho fet pel PSC-PSOE a les eleccions generals immediatament anteriors. En canvi, ser natural de Catalunya i tenir els dos pares que també ho són no té cap efecte estadísticament significatiu en la propensió a emetre un vot dual d'aquest primer tipus¹⁷.

Taula 8
Les causes del vot dual PSC-CiU (1989-92)

Variables Independents	Model 1		Model 2	
	Dual PSC-CiU vs. Fidel PSC	Fidel CiU vs. Fidel PSC	Dual PSC-CiU vs. Fidel PSC	Fidel CiU vs. Fidel PSC
Home	-0,06 (0,32)	-0,04 (0,27)	-0,06 (0,40)	0,10 (0,44)
Edat	-1,40 (0,92)	1,77** (0,72)	-1,60 (1,22)	1,02 (1,27)
Educació	-0,46 (0,92)	1,25* (0,71)	-1,00 (1,16)	-0,10 (1,19)
<i>Coneixement del català</i>				
Entén, parla, però no escriu el català	0,73* (0,43)	0,99** (0,45)	0,27 (0,58)	0,67 (0,91)
Entén, parla, i escriu el català	0,97* (0,53)	0,88* (0,51)	0,75 (0,69)	1,05 (0,99)
<i>Origen</i>				
Nascut a Catalunya amb ambdós pares immigrants	-0,45 (0,53)	0,42 (0,45)	-0,32 (0,69)	1,55* (0,82)
Nascut a Catalunya amb només un dels pares immigrant	-0,32 (0,56)	0,35 (0,49)	-0,71 (0,71)	0,01 (0,83)
Nascut a Catalunya amb ambdós pares nascuts a Catalunya	-0,25 (0,48)	1,09*** (0,38)	-0,37 (0,58)	1,12* (0,66)
Pertinença	1,34* (0,78)	3,10*** (0,72)	0,80 (0,96)	2,43** (1,15)
Preferència	0,43 (0,60)	1,16** (0,49)	0,12 (0,85)	0,30 (0,77)
Ideologia			1,37 (1,40)	8,59*** (1,64)
Valoració gestió Govern de la Generalitat			1,81 (1,24)	5,36*** (1,50)
Valoració gestió Govern Central			-0,73 (1,03)	-2,39* (1,22)
Valoració González			-1,21 (1,06)	-2,99** (1,20)
Valoració Roca			0,34 (1,01)	-0,39 (1,11)
Valoració Pujol			3,14** (1,23)	4,64*** (1,53)
Valoració Obiols			-3,45*** (1,22)	-3,68*** (1,28)
Constant	-1,78** (0,73)	-5,22*** (0,72)	-1,23 (1,36)	-8,57*** (1,85)
Khi quadrat		180,71***		322,80***
Pseudo R quadrat		0,22		0,48
# d'observacions		415		333

Nota: entre parèntesis hi figuren els errors típics; *significatiu al 10%, **significatiu al 5%, i ***significatiu a l'1%

Font: Sondeig d'opinió de l'ICPS de 1992

Curiosament, aquesta darrera variable és una de les tres que té un efecte estadísticament significatiu en el model 1 de la Taula 10, corresponent a l'any 2006. Així, haver nascut a Catalunya i tenir tots dos pares o només un d'ells nascuts a aquesta comunitat augmenta significativament la propensió a votar per CiU als comicis autonòmics havent-ho fet pel PSC-PSOE a les eleccions generals de 2004. L'altra variable que té un efecte rellevant és la relativa a les preferències constitucionals dels enquestats, que, en

contra d'allò predit, té un impacte negatiu i estadísticament significatiu en la probabilitat d'observar un vot dual d'aquestes característiques. La inclusió d'aquest factor explicatiu en forma lineal en lloc de amb variables dicotòmiques en pot ser la responsable, encara que aquest és un punt que queda obert a posteriors investigacions.

Taula 9
Les causes del vot dual PSC-CiU (1996-1999)

Variables Independents	Model 1		Model 2	
	Dual PSC-CiU vs. Fidel PSC	Fidel PSC vs. Fidel PSC	Dual PSC-CiU vs. Fidel PSC	Fidel CiU vs. Fidel CiU
Home	-0,55 (0,39)	-0,20 (0,29)	-0,36 (0,51)	-0,21 (0,48)
Edat	1,82 (1,11)	1,83** (0,78)	-1,00 (1,52)	1,13 (1,30)
Educació	0,59 (1,18)	0,96 (0,81)	-0,01 (1,34)	2,87*** (0,92)
Classe	-0,003 (1,08)	1,67* (0,95)	-1,49 (1,47)	-2,13 (1,56)
<i>Coneixement del català:</i>				
Entén, parla, però no escriu el català	-0,23 (0,57)	0,75 (0,65)	1,75** (0,68)	2,88*** (1,04)
Entén, parla, i escriu el català	-0,03 (0,68)	0,57 (0,73)	1,56* (0,79)	2,16* (1,15)
<i>Origen:</i>				
Nascut a Catalunya amb ambdós pares immigrants	1,40** (0,56)	1,30*** (0,50)	1,14 (0,78)	1,16 (0,75)
Nascut a Catalunya amb només un dels pares immigrant	1,63** (0,71)	1,69*** (0,52)	0,47 (0,87)	1,08 (0,78)
Nascut a Catalunya amb ambdós pares nascuts a Catalunya	1,04 (0,58)	2,00*** (0,47)	-0,45 (0,77)	0,83 (0,58)
Pertinença	2,96*** (0,82)	4,14*** (0,84)	2,30* (1,28)	3,45*** (1,22)
Preferència	-1,09 (0,78)	0,66 (0,56)	1,75 (1,07)	2,95*** (0,88)
Ideologia			4,61* (2,41)	8,41*** (2,61)
Valoració gestió Govern de la Generalitat			1,32 (1,87)	3,42** (1,63)
Valoració gestió Govern Central			3,02** (1,27)	2,07* (1,23)
Valoració González			-2,35* (1,34)	-5,98*** (1,07)
Valoració Pujol			11,80*** (1,78)	9,75*** (1,74)
Valoració Maragall			-5,92*** (1,18)	-5,67*** (1,30)
Constant	-4,31*** (1,02)	-6,95*** (0,89)	-10,84*** (2,52)	-13,94*** (2,18)
Khi quadrat		128,69***		222,51***
Pseudo R quadrat		0,26		0,61
# d'observacions		689		603

Nota: entre parèntesis hi figuren els errors típics; *significatiu al 10%, **significatiu al 5%, i ***significatiu a l'1%

Font: Sondeig d'opinió de l'ICPS de 1999.

Com ja s'ha explicat anteriorment, la plausibilitat de les principals hipòtesis del treball s'examina als models 2. Una primera novetat que s'observa com a conseqüència de la inclusió de noves variables independents és l'augment del percentatge de variances explicada, que passa a duplicar-se i en alguns casos gairebé triplicar-se. Pel que fa a l'anàlisi de la significativitat dels diferents coeficients individuals, a l'any 1992 s'observa que la valoració que fan els enquestats dels candidats

a la presidència de la Generalitat per part de CiU i del PSC-PSOE són les variables que realment entren en joc a l'hora d'explicar per què els entrevistats s'inclinen a dualitzar el seu vot entre el PSC-PSOE i CiU. En altres paraules, a mesura que millora (empitjora) la valoració que fan els enquestats de Jordi Pujol (Raimon Obiols), augmenta la seva propensió a dividir el seu sufragi entre el PSC-PSOE i CiU. La valoració dels caps de llista que presenten aquests dos partits a les eleccions autonòmiques de 1999 segueix essent un poderós factor explicatiu de la propensió de l'individu a votar en clau dual PSC-CiU. Així, en aquest cas també, a millor valoració de Jordi Pujol, major propensió a votar CiU als comicis autonòmics havent-ho fet pel PSC a les eleccions generals anteriors; i a millor valoració de Pasqual Maragall, menor probabilitat de que això passi.

Taula 10
Les causes del vot dual PSC-CiU (2004-2006)

Variables Independents	Model 1		Model 2	
	Dual PSC-CiU vs. Fidel PSC	Fidel CiU vs. Fidel PSC	Dual PSC-CiU vs. Fidel PSC	Fidel CiU vs. Fidel PSC
Home	-0,03 (0,33)	0,05 (0,25)	0,22 (0,46)	0,35 (0,46)
Edat	0,10 (0,87)	1,29* (0,71)	2,96** (1,27)	0,65 (1,27)
Educació	0,82 (0,93)	0,06 (0,84)	2,84* (1,60)	-0,02 (1,31)
Classe	0,68 (1,10)	0,72 (1,05)	0,56 (2,57)	-0,67 (2,63)
<i>Coneixement del català:</i>				
Entén, parla, però no escriu el català	-0,02 (0,52)	1,52** (0,73)	-0,05 (0,87)	1,44 (1,25)
Entén, parla, i escriu el català	0,47 (0,58)	1,50* (0,78)	-0,07 (0,82)	1,10 (1,27)
<i>Origen:</i>				
Nascut a Catalunya amb ambdós pares immigrants	0,40 (0,47)	0,86 (0,57)	0,41(0,64)	1,05 (0,93)
Nascut a Catalunya amb només un dels pares immigrant	0,59 (0,53)	0,39 (0,56)	1,50** (0,73)	-0,002 (0,91)
Nascut a Catalunya amb ambdós pares nascuts a Catalunya	1,46*** (0,44)	2,10*** (0,47)	1,31* (0,67)	1,63** (0,70)
Pertinença	-0,08 (0,77)	2,43*** (0,69)	-0,14 (1,20)	4,22*** (1,42)
Preferència	-1,40** (0,71)	-0,30 (0,52)	-2,64*** (0,90)	-1,68** (0,81)
Ideologia			2,46 (1,91)	9,41*** (1,65)
Valoració gestió Govern de la Generalitat			2,19 (1,73)	-0,20 (1,55)
Valoració gestió Govern Central			-1,41 (1,68)	-0,29 (1,47)
Valoració Rodríguez Zapatero			-1,87 (1,87)	-7,40*** (1,99)
Valoració Duran i Lleida			3,44* (1,93)	5,96*** (1,84)
Valoració Montilla			-9,46*** (1,59)	-8,67*** (1,77)
Valoració Mas			9,90*** (1,52)	10,31*** (1,67)
Constant	-2,75** (1,04)	-5,67*** (1,02)	-5,91** (2,42)	-7,84*** (2,13)
Khi quadrat		119,20***		203,48***
Pseudo R quadrat		0,19		0,60
# d'observacions		645		518

Nota: entre parèntesis hi figuren els errors típics; *significatiu al 10%, **significatiu al 5%, i ***significatiu a l'1%

Font: Sondeig d'opinió de l'ICPS de 2007

Especialment interessant és la influència positiva i estadísticament significativa que té la valoració de la gestió del Govern del PP a Madrid l'any 1999 ($p < .05$). L'explicació més plausible d'aquest fet és la de que els catalans corresponsabilitzen CiU de l'acció de govern de l'executiu presidit per José María Aznar. Això provoca que s'incrementi la propensió a deixar de votar el PSC-PSOE a les eleccions autonòmiques quan així s'ha fet a les generals a mesura que millora la seva valoració de la gestió del Govern Central. Altres factors explicatius del vot dual PSC-CIU en aquella ocasió són la identitat nacional subjectiva, la ideologia i la valoració de Felipe González. En aquest sentit, a mesura que els enquestats es senten més catalans, s'ubiquen més a la dreta de l'escala ideològica, o valoren pitjor l'expresident espanyol són més proclius a emetre un vot dual PSC-CIU.

Per últim, de l'anàlisi dels determinants d'aquesta primera modalitat de vot dual a l'any 2006 podem extreure la mateixa conclusió que en els altres dos punts en el temps: la valoració dels candidats de CiU i PSC-PSOE a la presidència de la Generalitat torna a ser la variable clau; i així, millors (pitjors) puntuacions del candidat convergent (socialista) venen acompanyades d'una major propensió a observar un vot dual d'aquestes característiques. Alguns altres factors que semblen jugar també un paper rellevant en la que ha estat fins ara la darrera cita amb les urnes autonòmiques són l'edat, l'educació i la valoració de Duran i Lleida. Així, aquest tipus de vot dual al 2006 sembla donar-se a major escala entre els entrevistats més grans, més educats i que valoren millor el polític democristià.

Una de les riqueses d'aquest treball és que no només analitza una modalitat de vot dual, sinó que busca establir, dintre de les possibilitats estadístiques que ofereixen les dades de l'ICPS, els determinants de qualsevol tipus de vot dual a Catalunya. Algunes de les variables de control que no jugaven per regla general cap rol en les fluctuacions de vot entre el PSC-PSOE i CiU s'erigeixen com a poderosos determinants de les "fugues" cap a CiU procedents del PP a les eleccions autonòmiques tant

de 1999 com de 2006. En primer lloc, gènere i edat són dos variables estadísticament significatives en els dos cicles electorals aquí examinats (vegeu els models 1 de les taules 11 i 12). Allò més sorprenent del cas és que la direcció de l'impacte és diferent en cada una d'aquestes dos cites amb les urnes, sense que cap teoria serveixi per explicar-ho. Així, si ser home influeix negativament en la probabilitat d'observar un vot dual del tipus PP-CiU al 1999 ($p < .01$), aquest efecte passa a ser positiu al 2006 ($p < .01$). I el mateix passa amb l'edat, que influeix negativament al primer d'aquests dos anys ($p < .1$), per passar-ho a fer positivament amb el nou segle ($p < .01$). La variable amb un efecte més consistent a les diferents especificacions és la identitat nacional subjectiva. A tots els models, incrementar el sentiment de pertinença a Catalunya augmenta la propensió a passar de ser un votant lleial del PP a un dual PP-CiU.

Taula 11
Les causes del vot dual PP-CiU (1996-1999)

Variables Independents	Model 1		Model 2	
	Dual PP-CiU vs. Fidel PP	Fidel CiU vs. Fidel PP	Dual PP-CiU vs. Fidel PP	Fidel CiU vs. Fidel PP
Home	-1,28*** (0,46)	-0,95** (0,48)	-4,12*** (1,39)	-3,12** (1,39)
Edat	-2,22* (1,31)	-0,53 (1,43)	-4,65* (2,80)	-1,76 (2,77)
Educació	-1,68 (1,46)	1,74 (1,67)	-3,91* (2,22)	1,49 (1,68)
Classe	-0,93 (1,69)	-3,10* (1,70)	-5,04* (2,65)	-4,56* (2,66)
<i>Coneixement del català:</i>				
Entén, parla, però no escriu el català	0,49 (0,60)	0,95 (0,85)	1,18 (1,85)	-2,32 (1,89)
Entén, parla, i escriu el català	0,40 (0,64)	0,93 (0,96)	1,31 (2,00)	-3,04 (2,09)
<i>Origen:</i>				
Nascut a Catalunya amb ambdós pares immigrants	-0,58 (0,79)	0,29 (0,91)	-1,00 (1,15)	0,99 (0,98)
Nascut a Catalunya amb només un dels pares immigrant	0,49 (0,76)	0,61 (0,81)	-0,04 (1,46)	2,65* (1,50)
Nascut a Catalunya amb ambdós pares nascuts a Catalunya	-0,11 (0,67)	0,99 (0,71)	0,14 (1,19)	2,69** (1,24)
Pertinença	3,32*** (1,04)	6,60*** (1,12)	7,95** (3,32)	11,60*** (3,42)
Preferència	1,72 (1,15)	2,92** (1,19)	5,84 (5,06)	7,27 (4,93)
Ideologia			-8,66*** (2,90)	-7,22** (2,80)
Valoració gestió Govern de la Generalitat			6,73* (3,77)	2,24 (3,53)
Valoració gestió Govern Central			5,78 (4,41)	5,14 (4,28)
Valoració Aznar			-10,58* (5,63)	-14,93*** (5,46)
Valoració Pujol			8,55 (6,53)	12,76** (6,23)
Valoració Fernández Díaz			3,19 (2,59)	-1,29 (2,42)
Constant	0,94 (1,21)	-3,40** (1,47)	-1,72 (3,24)	-2,35 (2,84)
Khi quadrat		140,02***		175,71***
Pseudo R quadrat		0,33		0,65
# d'observacions		443		260

Nota: entre parèntesis hi figuren els errors típics; *significatiu al 10%, **significatiu al 5%, i ***significatiu a l'1%

Font: Sondeig d'opinió de l'ICPS de 1999

Taula 12
Les causes del vot dual PP-CiU (2004-2006)

Variables Independents	Model 1		Model 2	
	Dual PP-CiU vs. Fidel PP	Fidel CiU vs. Fidel PP	Dual PP-CiU vs. Fidel PP	Fidel CiU vs. Fidel PP
Home	2,08*** (0,75)	0,18 (0,48)	2,98*** (1,08)	1,94** (0,95)
Edat	6,63*** (2,08)	1,95 (1,38)	4,60* (2,65)	-0,74 (1,76)
Educació	1,49 (1,56)	0,33 (1,09)	3,95* (2,22)	1,76 (2,34)
Classe	0,17 (3,02)	-3,26 (2,33)	-4,45 (4,90)	-11,04* (5,77)
<i>Coneixement del català:</i>				
Entén, parla, però no escriu el català	1,03 (0,86)	1,66* (0,88)	-1,20 (1,28)	0,22 (1,27)
Entén, parla, i escriu el català	-1,23 (1,03)	0,88 (1,01)	-5,90** (2,68)	-2,58 (2,29)
<i>Origen:</i>				
Nascut a Catalunya amb ambdós pares immigrants	0,86 (1,05)	1,56* (0,80)	1,89 (1,71)	2,29 (1,52)
Nascut a Catalunya amb només un dels pares immigrant	1,29 (1,33)	1,69* (0,93)	2,33 (1,98)	1,17 (1,66)
Nascut a Catalunya amb ambdós pares nascuts a Catalunya	0,009 (1,09)	1,98** (0,79)	3,26 (2,18)	5,10*** (1,90)
Pertinença	4,02** (1,98)	7,39*** (1,36)	6,64** (2,59)	11,66*** (3,74)
Preferència	-0,86 (1,50)	2,07 (1,41)	-6,41*** (2,35)	-4,72** (2,22)
Ideologia			-5,12** (2,22)	-8,41*** (2,51)
Valoració Rajoy			-7,28*** (2,78)	-14,20*** (3,20)
Valoració Duran i Lleida			6,93*** (2,65)	8,35*** (2,92)
Valoració Mas			8,61*** (3,12)	10,82*** (3,34)
Constant	-8,06*** (2,00)	-6,43*** (1,36)	-5,41 (3,71)	-0,87 (2,45)
Khi quadrat		114,41***		82,86***
Pseudo R quadrat		0,43		0,72
# d'observacions		305		267

Nota: entre parèntesis hi figuren els errors típics; *significatiu al 10%, **significatiu al 5%, i ***significatiu a l'1%

Font: Sondeig d'opinió de l'ICPS de 2007

Pel que fa als models 2, el primer resultat que cal ressaltar és l'augment generalitzat de la quantitat de variances explicada. Pel que fa als coeficients individuals, la ideologia influeix significativament en la probabilitat d'observar un vot dual en els dos cicles: a aquests dos anys, com més de dretes es considera l'entrevistat, menys s'inclina a deixar de votar el PP als comicis autonòmics havent-ho fet per aquest partit a les eleccions generals. Al 1999, la valoració de la gestió de la Generalitat i d'Aznar també hi juguen un paper destacat. Així, a mesura que la primera (segona) millora (empitjora), més probable és que l'entrevistat esdevingui un votant dual PP-CiU. Per tant, els efectes d'arrossegament protagonitzats pels presidents espanyols comencen a ser una constant en aquest estudi: si abans es trobava que la valoració de Felipe González tenia un efecte negatiu en la probabilitat d'emetre un vot dual PSC-CiU a l'any 1999, ara és l'avaluació de José María Aznar la que juga un paper destacat. Al 2006, i

també pel que fa al vot dual PP-CiU, trobem com a efectes d'arrossegament estadísticament significatius les valoracions que els enquestats fan de Mariano Rajoy ($p < ,01$) i Josep Antoni Duran i Lleida ($p < ,01$). Malgrat això, la valoració del candidat convergent a president de la Generalitat apareix una altra vegada com a factor decisiu a l'hora d'explicar aquest tipus de vot dual. Així, els enquestats són més propensos a emetre un vot dual PP-CIU a mesura que millora la puntuació que atorguen a Artur Mas.

La darrera modalitat de vot dual que s'analitza en aquest treball és la que té com a protagonistes el PSC-PSOE i ICV-EUiA al cicle electoral 2004-2006. Els resultats s'avenen bastant bé al que ja ha quedat reflectit a la literatura. Per exemple, aquest tipus de votants duals apareixen com a més educats que els electors lleials al PSC-PSOE (vegeu la Taula 13). Més interessant a efectes d'aquest treball és la troballa sobre el perfil relativament catalanista d'aquest col·lectiu. Així, a mesura que els individus es consideren més catalans, són més propensos a emetre un vot dual d'aquestes característiques ($p < ,05$). En contrast amb això, haver nascut a Catalunya i tenir ambdós pares immigrants (enfront d'haver-ho fet fora d'aquesta comunitat autònoma) disminueix significativament la propensió a emetre un vot dual d'aquest tipus (només al model 1). L'explicació de la direcció d'aquest impacte no queda gens clara de moment. Per últim, el resultat més interessant d'acord amb aquests models és l'existència de dos efectes dels que hem denominat d'arrossegament. Així, la propensió a votar ICV-EUiA als comicis autonòmics de 2006 havent-ho fet pel PSC-PSOE a les eleccions generals de 2004 augmenta conforme millora la valoració que fan els enquestats de Gaspar Llamazares, o empitjora la que realitzen de José Luis Rodríguez Zapatero.

Gràcies als coeficients de regressió que s'han comentat fins ara, podem establir si l'efecte d'una variable és estadísticament significatiu, quina és la direcció del seu impacte, i com de gran és en comparació a la resta de paràmetres; però no és possible determinar la seva magnitud. Per poder fer-ho, es fa necessari implementar una sèrie de simulacions, els

resultats de les quals es detallen a continuació. En primer lloc, i centrant-nos en el vot dual PSC-CiU al cicle electoral 1989-1992, s'observa com passar de tenir una valoració de Jordi Pujol pèssima a una de meravellosa augmenta en un 24% la propensió a votar CiU als comicis autonòmics havent-ho fet pel PSC-PSOE a les eleccions generals immediatament anteriors (vegeu la Taula 14). De forma anàloga, passar de valorar molt malament el candidat socialista Raimon Obiols a fer-ho molt bé disminueix en un 32% aquesta mateixa probabilitat. Així doncs, la valoració de Raimon Obiols té una potència explicativa superior a la de l'avaluació de Jordi Pujol. Els canvis experimentats en la probabilitat predita d'esdevenir un votant fidel de CiU són més grans tant pel que fa a la valoració de Raimon Obiols (disminució d'un 38%) com pel que fa sobretot a la de Jordi Pujol (augment d'un 48%).

Taula 13
Les causes del vot dual PSC-ICV (2004-2006)

Variables Independents	Model 1		Model 2	
	Dual PSC-ICV vs. Fidel PSC	Fidel ICV vs. Fidel PSC	Dual PSC-ICV vs. Fidel PSC	Fidel ICV vs. Fidel PSC
Home	-0,01 (0,48)	-0,10 (0,39)	-0,86* (0,51)	-0,90 (0,55)
Edat	-2,18 (1,61)	-1,47 (1,01)	0,15 (2,44)	-1,39 (2,73)
Educació	4,08*** (1,43)	1,81 (1,12)	5,37*** (1,74)	2,16 (2,04)
Classe	0,20 (4,00)	0,001 (2,25)	1,17 (3,58)	-2,57 (3,30)
<i>Coneixement del català:</i>				
Entén, parla, però no escriu el català	1,15 (1,02)	0,49 (0,73)	1,04 (1,12)	0,87 (1,03)
Entén, parla, i escriu el català	0,31 (1,28)	0,25 (0,70)	-0,56 (1,50)	-0,83 (1,01)
<i>Origen:</i>				
Nascut a Catalunya amb ambdós pares immigrants	-1,65* (0,99)	0,06 (0,67)	-1,71 (1,10)	-0,39 (1,00)
Nascut a Catalunya amb només un dels pares immigrant	-0,76 (0,74)	-0,0001 (0,63)	-0,49 (0,89)	0,52 (0,77)
Nascut a Catalunya amb ambdós pares nascuts a Catalunya	-0,20 (0,63)	0,06 (0,70)	-0,84 (1,13)	-0,38 (0,90)
Pertinença	3,01** (1,32)	1,15 (1,08)	4,97** (2,39)	3,74** (1,92)
Preferència	1,06 (1,29)	1,19* (0,62)	0,93 (1,41)	1,05 (1,34)
Ideologia			2,31 (2,67)	-1,93 (2,35)
Valoració gestió Govern Central			0,59 (1,94)	-2,11 (1,43)
Valoració Llamazares			8,86** (3,76)	10,74*** (2,77)
Valoració Rodríguez Zapatero			-14,23*** (4,74)	-16,77*** (3,72)
Valoració Montilla			-4,05 (3,31)	-5,66*** (2,82)
Valoració Saura			1,50(3,12)	11,25*** (2,92)
Constant	-6,61*** (1,69)	-3,97*** (1,24)	-3,96 (2,64)	-0,56 (1,88)
Khi quadrat		56,20***		101,26***
Pseudo R quadrat		0,13		0,45
# d'observacions		433		256

Nota: entre parèntesis hi figuren els errors típics; *significatiu al 10%, **significatiu al 5%, i ***significatiu a l'1%

Font: Sondeig d'opinió de l'ICPS de 2007

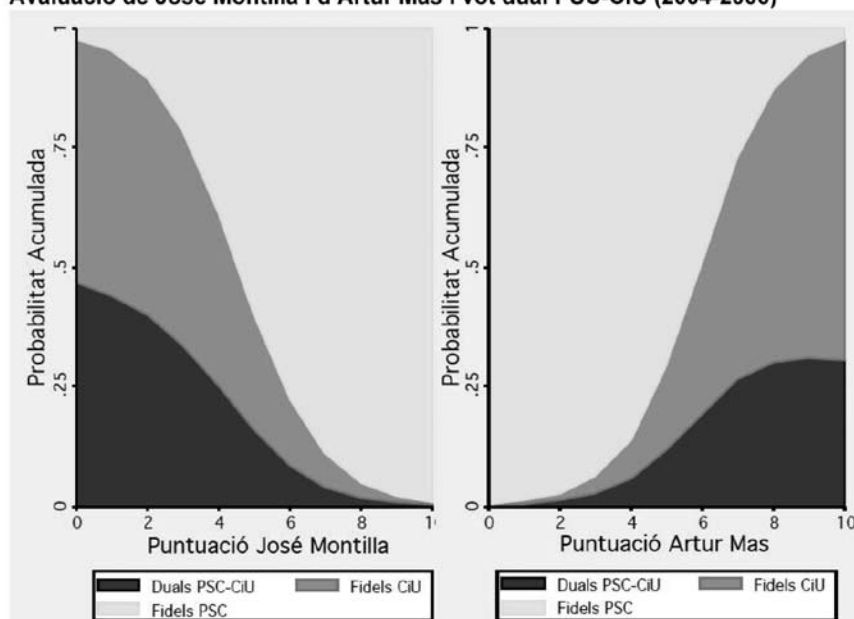
Taula 14
Efectes del sentiment de pertinença, de la ideologia, de la valoració de la gestió del Govern central, de Duran i Lleida, de Pujol, de Mas, d'Obiols, de Maragall i de Montilla en la probabilitat d'emetre un vot dual PSC-CiU (1989-2006)

Variables d'interès	1989-1992		1996-1999		2004-2006	
	Dual PSC-CiU vs. Fidel PSC	Fidel CiU vs Fidel PSC	Dual PSC-CiU vs. Fidel PSC	Fidel CiU vs Fidel PSC	Dual PSC-CiU vs. Fidel PSC	Fidel CiU vs. Fidel PSC
Pertinença						
0 únicament espanyol			0,05	0,04		
1 únicament català			0,18	0,5		
<i>Diferència</i>			0,12	0,45		
Ideologia						
0 d'extrema esquerra			0,03	0,01		
1 d'extrema dreta			0,05	0,93		
<i>Diferència</i>			0,01	0,92		
Valoració gestió Govern Central						
0 molt dolenta			0,04	0,11		
1 molt bona			0,32	0,34		
<i>Diferència</i>			0,28	0,23		
Valoració Duran i Lleida						
0 molt dolenta					0,02	0,01
1 molt bona					0,14	0,69
<i>Diferència</i>					0,11	0,68
Valoració Pujol/Mas						
0 molt dolenta	0,06	0,02	0	0	0	0
1 molt bona	0,3	0,51	0,5	0,44	0,33	0,65
<i>Diferència</i>	0,24	0,48	0,50	0,44	0,33	0,65
Valoració Obiols/Maragall/Montilla						
0 molt dolenta	0,4	0,45	0,38	0,56	0,47	0,5
1 molt bona	0,08	0,07	0,02	0,04	0	0
<i>Diferència</i>	-0,32	-0,38	-0,36	-0,52	-0,47	-0,5
Probabilitat Base	0,16	0,41	0,11	0,41	0,08	0,34

Nota: calculat d'acord amb els models 2 de les Taules 8, 9 i 10
 Font: Sondejos d'opinió de l'ICPS de 1992, 1999 i 2007

Aquests mateixos efectes també s'observen en el cicle electoral següent. En primer lloc, es constata que la probabilitat d'observar un vot lleial cap a la federació nacionalista creix a una velocitat semblant a com ho fa la de que s'observi un vot dual PSC-CiU conforme millora la valoració de Jordi Pujol. Així, si la primera augmenta un 44% conforme es passa de valorar pèssimament Jordi Pujol a fer-ho meravellosament, l'increment de la segona com a conseqüència d'aquest canvi en la valoració del cap de l'executiu català és d'un 50%. L'impacte de la resta de variables independents és bastant menor, constituint la valoració de Pasqual Maragall la segona en importància¹⁸. En aquest sentit, passar de donar-li un 0 a l'excalde de Barcelona a atorgar-li un 10 decreix en un 36% la propensió a emetre un vot dual d'aquestes característiques.

Gràfic 2
Avaluació de José Montilla i d'Artur Mas i vot dual PSC-CiU (2004-2006)

Nota: Calculat d'acord amb el model 2 de la Taula 10; s'utilitza les valoracions de José Montilla i d'Artur Mas en una escala de 0 a 10 per facilitar-ne la comprensió
 Font: Sondeig d'opinió de l'ICPS de 2007

Per últim, si bé a l'any 2006 els candidats a la presidència de la Generalitat tant del PSC-PSOE com de CiU no són els mateixos, l'impacte de les seves valoracions sobre la probabilitat d'observar un vot dual PSC-CIU segueix essent semblant. Així, passar de tenir una valoració molt dolenta de José Montilla a tenir-ne una de molt bona disminueix en un 47% la probabilitat de votar CiU als comicis autonòmics de 2006 havent-ho fet pel PSC-PSOE a les eleccions generals de 2004 (Taula 14). En paral·lel, passar de valorar molt malament Artur Mas a fer-ho espectacularment bé té un efecte menor i de signe contrari al augmentar en un 32% la probabilitat d'observar un vot dual PSC-CiU. Per tant, importa més a efectes de predir la probabilitat d'emetre un vot dual PSC-CiU la valoració del candidat socialista que no pas la del candidat convergent (vegeu sobretot el Gràfic 2).

En aquesta ocasió, la valoració dels candidats té un efecte més important sobre la probabilitat d'observar un vot fidel a CiU que no sobre la de protagonitzar un vot dual PSC-CiU. Així, passar de valorar pèssimament Artur Mas (José Montilla) a fer-ho meravellosament augmenta (disminueix) en un 65% (50%) la probabilitat d'esdevenir un votant fidel de CiU¹⁹.

Conclusions

El sistema polític de Catalunya té dues notes definitòries: en primer lloc, existeixen dues dimensions de competició partidista; i en segon lloc, els partits guanyadors difereixen sistemàticament per raó del tipus de convocatòria. El vot dual, les causes del qual constitueixen l'objecte del present treball, i l'abstenció diferencial són els dos mecanismes que d'acord amb la literatura expliquen que CiU sigui sistemàticament el partit més votat als comicis autonòmics, mentre que el PSC-PSOE esdevingui primera força política a la resta d'eleccions. Malgrat que existeixen fins a cinc modalitats de vot dual, per raons d'eficiència estadística aquí només s'han pogut explorar les causes de les fluctuacions de vot PSC-CiU, PP-CiU i PSC-ICV en determinats anys. Les conclusions a les quals s'arriba són les següents.

En primer lloc, les variables de control que normalment s'utilitzen en els estudis de comportament electoral tenen un impacte petit o gairebé nul en la probabilitat d'emetre un vot dual en les seves diferents versions. En aquest sentit, només el sentiment de pertinença a Catalunya té per regla general un efecte positiu i estadísticament significatiu sobre la probabilitat d'emetre un vot dual PSC-CiU (no, en canvi, al 2004-06). Pel que fa a la segona modalitat de vot dual, això és, la que protagonitzen els votants del PP a les eleccions generals que aposten per CiU als comicis autonòmics, el sentiment de pertinença nacional també esdevé una variable clau en els dos cicles aquí estudiats. Així, els electors són més proclius a transitar entre aquests dos partits a mesura que es senten més catalans. Aquest mateix factor i l'educació són les dues úniques variables de control que tenen un efecte positiu i estadísticament significatiu al 5% o inferior en la probabilitat d'emetre un vot dual de tipus 3, que és el que té com a protagonistes el

PSC-PSOE i ICV-EUiA al darrer dels cicles electorals estudiats. L'únic efecte no esperat és el de les preferències constitucionals pel que fa als vots duals PSC-CiU i PP-CiU al 2006. En aquell any, ser procliu a un aprofundiment de l'autonomia de Catalunya respecte d'Espanya fa decreïxer la probabilitat de que hagi una transferència de vot cap a CiU procedent d'aquests dos partits d'àmbit estatal.

En el treball, s'hipotetitzava que la ideologia, les valoracions retrospectives de l'acció de govern dels diferents executius, i les avaluacions dels diversos caps de llista tenen un efecte estadísticament significatiu en la probabilitat d'emetre un vot dual. D'entre totes elles, la valoració dels líders catalans apareix com la variable més important per explicar aquest tipus de comportament. Així, els extraordinaris resultats que ha obtingut sempre CiU als comicis autonòmics es deuen en bona mesura a que grans borses de votants d'altres formacions (sobretot del PSC-PSOE) a les eleccions generals avaluen molt positivament els candidats convergents a la presidència de la Generalitat; però també a que els votants socialistes a les eleccions generals són proclius a apostar per CiU als comicis autonòmics a mesura que empitjora la seva valoració del candidat de torn del PSC a la presidència de la Generalitat. El vot dual PSC-ICV també ve fortament marcat per la valoració que fan els enquestats dels líders polítics, en aquest cas d'àmbit estatal. Aquest és un dels efectes d'arrossegament que tenen lloc d'acord amb els resultats del treball.

L'impacte de les avaluacions retrospectives de la gestió de govern i de la ideologia és més suau i, en tot cas, menys sistemàtic que el de les avaluacions dels candidats que els enquestats fan. En aquest sentit, la probabilitat d'abandonar el PSC a les eleccions autonòmiques de 1999 havent-lo votat a les generals de 1996 augmenta a mesura que millora la valoració que es fa de la tasca duta a terme per l'executiu encapçalat per José María Aznar. Aquesta troballa és doblement curiosa. D'una banda, constitueix un nou cas d'efecte d'arrossegament, ja que la millor o pitjor consideració que es té de l'acció de govern a nivell estatal té un impacte en el sentit del vot a les eleccions autonòmiques. D'una altra, CiU es veu

premiada per valoracions positives d'una tasca que no és realment seva, la de l'executiu del PP, del qual no n'arribà a formar part en cap moment. Un altre efecte estadísticament significatiu és el de la valoració de la gestió de la Generalitat a l'any 1999 per part dels votants del PP a les eleccions generals de 1996 (a millor valoració, major probabilitat de confiar en CiU als comicis autonòmics de 1999). Pel que fa a la ideologia, en només tres de les sis situacions es confirma allò hipotetitzat. Així, els votants duals PP-CiU són més dretans que els votants lleials al PP tant al 1999 com al 2006; i els votants duals PSC-CiU són més dretans que els fidels al PSC-PSOE al 1999.

En definitiva, aquesta recerca s'inscriu en el grup de treballs encara incipient que estudia l'orientació del vot en contextos de govern multinivell. En el panorama politològic espanyol, trobem abundants treballs que aborden l'estudi del comportament dels ciutadans en les diferents arenes electorals. Malgrat això, és encara relativament escàs el nombre de recerques que analitzen de manera integral aquests dos nivells de governança en el pla electoral. En aquest sentit, el valor afegit d'aquesta recerca és doble: d'una banda, s'han estudiat les causes d'un comportament prototípicament multinivell com és el del vot dual. D'una altra, s'ha palesat la importància d'un factor explicatiu, els efectes d'arrossegament, la existència dels quals és consubstancial a una organització descentralitzada del poder polític com la del cas espanyol.

Per últim, existeixen dues direccions en les quals es poden estendre les conclusions d'aquest treball. Des d'un punt de vista teòric, queda pendent establir en quines situacions existeixen efectes d'arrossegament. Una segona vessant teòrica sobre la qual cal reflexionar més en el futur és l'atribució de responsabilitats en contextos de governs de minoria i de coalició. L'electorat castiga/premia per igual l'acció de govern d'aquells partits que, tot i no ocupar cap cartera, recolzen les iniciatives governamentals de manera sistemàtica? O cal entrar a formar part del govern per ser premiat o castigat? Com s'atribueixen les responsabilitats

quan els governs estan conformats per més d'un partit? Des d'un punt de vista pràctic, una de les potencialitats d'aquest treball consisteix en comparar els resultats als quals aquí s'arriba amb les dinàmiques de dualització del vot en altres comunitats autònomes i, fins i tot, en altres països.

Notes

- * Vull agrair molt especialment els comentaris de Lucía Medina a una versió prèvia d'aquest treball i d'un/a avaluador/a anònim/a, i la feina d'edició duta a terme per la Marta Riera, la María José Hierro i el Dídac Queralt.
- 1. Evidentment, existiria la possibilitat de definir cicle electoral com aquell format per uns comicis autonòmics i les eleccions generals immediatament posteriors. No obstant això, el fet de que les primeres eleccions a Corts Generals després de l'aprovació de la Constitució, celebrades el 1979, precedissin als primers comicis al Parlament de Catalunya, que van tenir lloc al 1980, ha fet aconsellable descartar aquesta segona definició. En principi, els resultats no haurien de canviar si es comparaessin altres tipus de parells d'eleccions: per exemple, unes generals amb aquelles autonòmiques immediatament anteriors.
- 2. En la resta de pàgines, s'utilitzen els conceptes de vot dual, transferència de vot i fluctuació de vot de manera intercanviable, si bé el segon i tercer podien entendre's com a manifestacions del primer que tenen lloc en un moment determinat en el temps.
- 3. Per a un estudi de l'abstenció diferencial a Espanya, pot veure's Lago (2000).
- 4. Per a una anàlisi de l'escissió del vot a Espanya, pot veure's Sanz (2008).
- 5. Els determinants d'aquest tipus de vot pel cas espanyol són abordats per Queralt (2008).
- 6. És evident que aquesta és una solució no exempta de problemes perquè implica col·locar sota el mateix epígraf partits amb plantejaments territorials tan diferents com el PP i ICV.
- 7. S'estudien aquestes tres modalitats de vot dual perquè són les descrites com a importants a la literatura i perquè són aquelles que presenten un nombre d'observacions positives suficient. En qualsevol cas, i d'haver-se definit cadascuna de les modalitats de manera inversa a com s'ha fet, els resultats no haurien d'haver diferit en excés; i així es pot pensar, per exemple, que

els votants duals PSC-CiU presenten uns trets definitoris similars als dels hipotètics votants duals CiU-PSC.

8. Els llaços que històricament uniren el Partit Comunista d'Espanya (PCE) i el PSUC, i que ara conserven IU i ICV, han determinat la seva inclusió dintre dels partits d'àmbit estatal. Pallarés i Font (1994), Pérez-Nievas i Fraile (2000) o Hierro (2007) opten per la mateixa solució. Així mateix, Marcet i Argelaguet (1998) no inclouen ni el PSUC ni ICV en el seu estudi dels partits nacionalistes a Catalunya.
9. Aquest comportament només es veu alterat als comicis autonòmics de 2006 en el cas d'ERC, ja que aquesta formació perd prop de dos dels 15,89 punts percentuals de vot que va obtenir a les eleccions generals de 2004.
10. Només en els comicis autonòmics de 1992 i de 1999, l'esquerra transformadora perd vots en comparació a les eleccions generals immediatament anteriors, i això es deu principalment a les dificultats de coordinació que pateixen les formacions que es situen a l'esquerra dels socialistes en l'espectre ideològic en aquelles dues ocasions.
11. El 17,5% de votants del PSC-PSOE a les eleccions generals de 1989 declara haver votat per CiU als comicis autonòmics de 1992. Aquest percentatge als comicis autonòmics de 1999 i 2006 és del 14,8 i del 12,5, respectivament.
12. Concretament, el 46,8% front al 44,6% al 1992; i el 47,4% front al 29,7% al 1999.
13. "Només" el 22,9% de votants del PP a les eleccions generals de 2004 declara haver optat per CiU als comicis autonòmics de 2006, davant del 67,8% que romanen fidels.
14. En la mateixa línia, alguns autors suggereixen que hi ha ciutadans que justifiquen un comportament dual per així aconseguir un equilibri de poder entre el PSC-PSOE i CiU (Colomer, 1991).
15. Per una descripció de les variables, pot veure's l'apèndix.
16. Recordem que la categoria de referència de la variable dependent es votar el PSC-PSOE a ambdues convocatòries.
17. Recordem que la categoria de referència d'aquesta variable independent és haver nascut fora de Catalunya.
18. Així, passar de considerar-se únicament espanyol a sentir-se únicament català, d'ubicar-se en l'extrema esquerra a fer-ho en l'extrema dreta, i de valorar molt malament la gestió del Govern central a considerar-la molt bona augmenta en un 12%, un 1% i un 28% la propensió a emetre un vot dual PSC-CiU, respectivament.
19. L'altre efecte estadísticament significatiu aquell any és la valoració de Duran i Lleida. Així, passar de jutjar el polític democristià extraordinàriament bé a

fer-ho molt malament augmenta en un 11% la propensió a emetre un vot dual PSC-CiU.

Bibliografia

- AGUILAR, Paloma; SÁNCHEZ-CUENCA, Ignacio: 2006, "¿Gestión o representación? Los determinantes del voto en contextos políticos complejos", *Estudios/Working Papers*, 220, Madrid, CEACS.
- ALESINA, Alberto; ROSENTHAL, Howard: 1995, *Partisan Politics, Divided Government, and the Economy*, New York i Melbourne, Cambridge University Press.
- AMES, Barry: 1999, "The Reverse Coattails Effect: Local Party Organization in the 1989 Brazilian Presidential Election", *American Political Science Review* 88, pp. 95-111.
- ARGELAGUET, Jordi: 2006, "Subjective National Identities in Catalonia", *Nationalism and Ethnic Politics* 12, pp. 431-454.
- BALCELLS i VENTURA, Laia: 2007, "¿Es el voto nacionalista de *proximidad* o un voto de *compensación*? Una nueva aproximación "espacial" al voto en dos dimensiones", *Revista Española de Ciencia Política* 16, pp. 61-88.
- BUTLER, David; RANNEY, Austin: 1992, *Electioneering: A Comparative Study of Continuity and Change*, Oxford, Clarendon Press.
- CURTICE, John; HOLMBERG, John: 2005, "Party Leaders and Party Choice" a THOMASSEN, Jacques (ed.): *The European Voter. A Comparative Study of Modern Democracies*, pp. 235-253, Oxford, Oxford University Press.
- CUTLER, Fred: 2004, "Government Responsibility and Electoral Accountability in Federations", *The Journal of Federalism* 34, n. 2 (primavera), pp. 19-38.
- DOWNS, Anthony: 1957, *An Economic Theory of Democracy*, New York, Harper and Row.
- FEARON, James: "Electoral Accountability and the Control of Politicians: Selecting Good Types Versus Sanctioning Poor Performance" a PRZEWORSKI, Adam; MANIN, Bernard; STOKES Susan C. (eds.): *Democracy, Accountability, and Representation*, pp. 55-97, Cambridge, Cambridge University Press.
- FEREJOHN, John: 1986, "Incumbent Performance and Electoral Control", *Public Choice* 50, pp. 5-25.
- FERNÁNDEZ-ALBERTOS, José: 2002, "Votar en dos dimensiones. El peso del nacionalismo y la ideología en el comportamiento electoral vasco: 1993-2001", *Revista Española de Ciencia Política* 6, pp. 153-181.
- FIORINA, Morris: 1996, *Divided Government*. 2ª ed. 1992; reimpressió, Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.

- FIORINA, Morris: 1981, *Retrospective Voting in American National Elections*, New Haven, Yale University Press.
- FRAILE MALDONADO, Marta: 2005, *Cuando la economía entra en las urnas. El voto económico en España (1979-1996)*, Madrid, CIS.
- GIFREU, Josep; PALLARÉS Francesc: 2001, "Els ciutadans i la campanya. Aspectes generals i electors duals" a GIFREU, Josep; PALLARÉS Francesc (eds.): *Mitjans, partits i ciutadans a les eleccions catalanes de 1999*, pp. 225-298, Barcelona, Pòrtic, 2001.
- HIERRO, María José: 2007, "El voto nacionalista en Cataluña: criterios adscriptius i voluntaristes" [Treball d'investigació tutelat].
- HINICH, Melvin J.; MUNGER, Michael: 1997, *Analytical Politics*, New York, Cambridge University Press.
- KEDAR, Orit: 2005, "When Moderate Voters Prefer Extreme Parties: Policy Balancing in Parliamentary Election", *American Political Science Review* 99, pp. 185-199.
- KEY, Vernon O.: 1966, *The Responsible Electorate*, Cambridge, Belknap Press of Harvard University Press.
- KINDER, Donald R.: 1986, "Presidential Character Revisited" a LAU, R.; SEARS, D. (eds.): *Political Cognition*, Hillsadel, NJ, Lawrence Erlbaum.
- KING, Anthony: 2002, "Do Leaders' Personalities Really Matter?" a KING, A. (ed.): *Leaders' Personalities and the Outcomes of Democratic Elections*, Oxford, Oxford University Press.
- LAGO PEÑAS, Ignacio: 2000 "Identidades duales y abstención diferencial en las Comunidades Autónomas: Los casos de Cataluña, Galicia y País Vasco", *Dereito. Revista Xurídica de Universidade de Santiago de Compostela* 9, n. 2, pp. 156-176.
- LAGO PEÑAS, Ignacio; LAGO PEÑAS, Santiago: 2008, "Descentralización y control de Gobiernos", [Manuscrit].
- LEÓN-ALFONSO, Sandra: 2007, *The Political Economy of Fiscal Decentralization. Bringing Politics to the Study of Intergovernmental Transfers*, Barcelona, Institut d'Estudis Autonòmics.
- LEWIS, Jeffrey B.; KING, Gary: 1999, "No Evidence on Directional vs. Proximity Voting", *Political Analysis* 8, n. 1, pp. 21-33.
- LIÑEIRA, Robert: 2007, "El cambio electoral en elecciones regionales: evidencias de Escocia y Catalunya" [Ponència presentada al VIIIè Congrés Espanyol de Ciència Política].
- LINZ, Juan José: 1985, "De la crisis de un Estado Unitario al Estado de las Autonomías" a FERNÁNDEZ, F. (ed.): *La España de las Autonomías*, Madrid, Instituto de Estudios Fiscales.

- MANIN, Bernard; PRZEWORSKI, Adam; STOKES, Susan C.: 1999, "Elections and Democracy" a PRZEWORSKI, Adam; MANIN, Bernard; STOKES, Susan C. (eds.): *Elections and Representation*, pp. 29-54, Cambridge. Cambridge University Press.
- MARAVALL, José María: 1999, "Accountability and Manipulation" a PRZEWORSKI, Adam; MANIN, Bernard; STOKES, Susan C. (eds.): *Democracy, Accountability, and Representation*, pp. 154-196, New York, Cambridge University Press.
- MARAVALL, José María; PRZEWORSKI, Adam: 1998, "Political Reactions to the Economy: The Spanish Experience", *Estudios/Working Papers*, 127, Madrid, CEACS.
- MARCET, Joan; ARGELAGUET, Jordi: 1998, "Nationalist Parties in Catalonia" a DE WINTER, Lieven; TÜRSA, Huri (eds.): *Regionalist Parties in Western Europe*, Londres, Routledge.
- MARTÍNEZ-HERRERA, Enric: 2002, "From Nation-Building to Building Identification with Political Communities: Consequences of Political Decentralisation in Spain, the Basque Country, Catalonia and Galicia, 1978-2001", *European Journal of Political Research* 41, pp. 421-453.
- MOLAS, Isidre: 1992, "Electores, simpatizantes y partidos políticos: el caso de Cataluña", *Revista del Centro de Estudios Constitucionales* 12 (maig-agost), pp. 145-179.
- MOLAS, Isidre; BARTOMEUS, Oriol: 1999, "Els espais de frontera entre els electorats". *Estructura de la competència política a Catalunya, Working Papers* 165, Barcelona, ICPS.
- MONTERO, José Ramón; FONT, Joan: 1991, "El voto dual en Cataluña: lealtad y transferencia de votos en las Elecciones Autonómicas", *Revista de Estudios Políticos* 73 (juliol-setembre), pp. 7-34.
- MONTERO, José Ramón; TORCAL, Mariano: "Autonomías y Comunidades Autónomas en España: preferencias, dimensiones y orientaciones políticas", *Revista de Estudios Políticos* 70 (octubre-diciembre), pp. 33-91.
- MUGHAN, Anthony: 2000, *Media and the Presidentialization of Parliamentary Elections*, Basingstoke, Palgrave.
- NORRIS, Pippa: 1997, "Second-Order Elections Revisited", *European Journal of Political Research* 31, pp. 109-114.
- NORRIS, Pippa: 1999, "Introduction: The Growth of Critical Citizens?" a NORRIS, Pippa (ed.): *Critical Citizens: Global Support for Democratic Performance*, Oxford, Oxford University Press.
- ORRIOLS, Lluís; RICHARDS, Andrew: 2005, "Nationalism and the Labour Party: Differential Voting in Scotland and Wales since 1997", *Estudios/Working Papers*, 213, (juny) Madrid, CEACS.

- PADRÓ-SOLANET, A.; COLOMER, Josep M.: 1992, "Modelos espaciales y temas de campaña. El caso de las Elecciones Autonómicas de Cataluña de 1992", *Revista de Estudios Políticos* 78, pp. 131-159.
- PAGE, Benjamin: 1978, *Choices and Echoes in Presidential Elections: Rational Man and Electoral Democracy*, Chicago, University of Chicago Press.
- PALLARÉS, Francesc; FONT, Joan: 1994, "Las Elecciones Autonómicas en Cataluña (1980-1992)" a DEL CASTILLO, Pilar (ed.): *Comportamiento político y electoral*, pp. 221-273, Madrid, CIS.
- PÉREZ NIEVAS, Santiago; BONET, Eduard: 2006, "Identidades regionales y reivindicación de autogobierno. El *etnorregionalismo* en el voto a partidos nacionalistas de Bélgica, España y Reino Unido", *Revista Española de Ciencia Política* 15, pp. 123-161.
- PÉREZ-NIEVAS, Santiago; FRAILE, Marta: 2000, "Is the Nationalist Vote Really Nationalist? Dual Voting in Catalonia 1980-1999", *Estudios/Working Papers* 147, (març), Madrid, CEACS.
- PHARR, Susan J.; PUTNAM, Robert D.: 2000, *Dissaffected Democracies: What's Troubling the Trilateral Countries?* Princeton, NJ, Princeton University Press.
- POWELL, G. Bingham; WHITTEN, Guy D.: 1993, "A Cross-National Analysis of Economic Voting: Taking Account of the Political Context", *American Journal of Political Science* 37, (maig), pp. 391-414.
- QUERALT, Dídac: 2008, "Determinantes del voto Swing en Espanya", *Estudios/Working Papers*, 238, Madrid, CEACS.
- RABINOWITZ, George; MacDONALD, Stuart Elaine: 1989). "A Directional Theory of Issue Voting", *The American Political Science Review* 83, n. 1 (març), pp. 93-121.
- REIF, Karlheinz: 1997, "European Elections as Member State Second-Order Elections Revisited", *European Journal of Political Research* 31, pp. 115-124.
- REIF, Karlheinz; SCHMITT, Hermann: 1980, "Nine Second-Order National Elections-A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results", *European Journal of Political Research* 8, pp. 3-44.
- REMMER, Karen L.; GÉLINEAU, François: 2003, "Subnational Electoral Choice: Economic and Referendum Voting in Argentina, 1983-1999", *Comparative Electoral Studies* 36, pp. 801-821.
- RIBA, Clara: 2000, "Voto dual y abstención diferencial. Un estudio sobre el comportamiento electoral en Cataluña", *Revista Española de Investigaciones Sociológicas* 91, pp. 59-88.
- ROHRSCHEIDER, Robert; CLARK, Nick: 2008, "Second-Order Elections versus First-Order Thinking: How Voters Perceive the Representation Process in

- a Multi-Layered System of Governance" a Van Der EIJK, Cess; SCMITT, Hermann (eds.): *The Multilevel Electoral Systems of the EU*, Mannheim, CONNEX Report Series Nr. 04.
- SÁNCHEZ-CUENCA, Ignacio: 2003, "How Can Governments Be Accountable If Voters Vote Ideologically?", *Estudios/Working Papers*, 191, Madrid, CEACS.
- SANZ, Alberto: 2008, "Split-Ticket Voting in Multi-Level Electoral Competition: European, National and Regional Concurrent Elections in Spain" a Van Der EIJK, Cess; SCMITT, Hermann (eds.): *The Multilevel Electoral Systems of the EU*, Mannheim, CONNEX Report Series Nr. 04,.
- SCARROW, Susan; WEBB, Paul; FARRELL, David: 2000, "From Social Integration to Electoral Contestation: The Changing Distribution of Power within Political Parties" a DALTON, R.; WATTENBERG, M. (eds.): *Parties without Partisans: Political Change in Advanced Industrial Democracies*, Oxford, Oxford University Press.
- SOLER LLEBARIA, Josep: 1998, "Las elecciones autonómicas en Cataluña (1980-1995)" a ALCÁNTARA, Manuel; MARTÍNEZ, Antonia (eds.): *Las Elecciones Autonómicas en España, 1980-1997*, pp. 225-256, Madrid, CIS.
- STOKES, Donald E.: 1963, "Spatial Models of Party Competition", *The American Political Science Review* 57, n. 2 (juny) pp. 368-377.
- SWANSON, David L.; MANCINI, Paolo: 1991, *Politics, Media and Modern Democracy*, New York, Praeger.

Apèndix: Construcció de les variables

Dual PSC-CiU. Variable categòrica que pren valor 1 si el ciutadà vota el PSC-PSOE a les eleccions generals i CiU als comicis autonòmics (votant dual), i 2 si ho fa per la federació nacionalista a ambdues convocatòries (fidel CiU). La categoria de referència són aquells ciutadans que voten el PSC-PSOE als dos tipus d'eleccions (fidel PSC-PSOE).

Dual PP-CiU. Variable categòrica que pren valor 1 si el ciutadà vota el PP a les eleccions generals i CiU als comicis autonòmics (votant dual), i 2 si ho fa per la federació nacionalista a ambdues convocatòries (fidel CiU). La categoria de referència són aquells ciutadans que voten el PP als dos tipus d'eleccions (fidel PP). L'escàs nombre d'observacions obliga a restringir l'anàlisi d'aquest tipus de fluctuació de vot als cicles electorals 1996-1999 i 2004-06.

Dual PSC/PSOE-ICV/EUiA. Variable categòrica que pren valor 1 si el ciutadà vota el PSC-PSOE a les eleccions generals i ICV-EUiA als comicis autonòmics (votant dual), i 2 si ho fa per la coalició d'esquerra transformadora a ambdues convocatòries (fidel ICV-EUiA). La categoria de referència són aquells ciutadans que voten el PSC-PSOE als dos tipus d'eleccions (fidel PSC-PSOE). L'escàs

nombre d'observacions obliga a restringir l'anàlisi d'aquest tipus de fluctuació de vot al cicle electoral 2004-06.

Home. Variable dicotòmica que pren valor 1 si l'enquestat és un home, i 0 en cas de que sigui una dona.

Edat. Variable contínua que captura l'efecte del nombre d'anys que han transcorregut des de que l'entrevistat va néixer en la propensió a emetre les diferents modalitats de vot dual.

Educació. Variable categòrica que captura l'efecte del nivell d'estudis de l'entrevistat en la propensió a emetre les diferents modalitats de vot dual. La variable pren valor 1 si l'individu no té estudis, 2 si té estudis elementals, 3 si té estudis primaris, 4 si ha acabat el batxillerat elemental, 5 si ha acabat el batxillerat superior, 6 si té estudis universitaris de grau mig, i 7 si té estudis universitaris de grau superior.

Classe. Variable categòrica que captura l'efecte de la classe social subjectiva de l'entrevistat en la seva propensió a emetre les diferents modalitats de vot dual. La variable pren valor 1 si l'individu considera que és de classe baixa, 2 de classe mitja-baixa, 3 de classe mitja, 4 de classe mitja-alta, i 5 de classe alta. Les dades sobre aquesta variable només estan disponibles per l'enquestes dels anys 1999 i 2007.

Català1. Variable dicotòmica que pren valor 1 si l'entrevistat és català, però té tots dos pares nascuts fora de Catalunya; i 0 en cas de que l'entrevistat no sigui català, sigui català però tingui només un dels seus pares nascut a Catalunya, o sigui català i tingui els seus dos pares nascuts a Catalunya. S'opta per construir aquesta sèrie de variables dicotòmiques en lloc d'una sola de caràcter continu per evitar assumir linealitat en l'efecte.

Català2. Variable dicotòmica que pren valor 1 si l'entrevistat és català, però només té un dels seus pares nascut a Catalunya; i 0 en cas de que l'entrevistat no sigui català, sigui català però tingui els seus dos pares nascuts fora de Catalunya, o sigui català i tingui els seus dos pares nascuts a Catalunya.

Català3. Variable dicotòmica que pren valor 1 si l'entrevistat és català, i té tots dos pares nascuts a Catalunya; i 0 en cas de que l'entrevistat no sigui català, sigui català però tingui els seus dos pares nascuts fora de Catalunya, o sigui català però tingui només un dels seus pares nascut a Catalunya.

Llengua1. Variable dicotòmica que pren valor 1 si l'entrevistat entén i parla el català, però no l'escriu; i 0 en cas de que no l'entengui, l'entengui però no el parli, o l'entengui, el parli i l'escriu. Aquí també s'opta per construir aquesta sèrie de variables dicotòmiques en lloc d'una sola de caràcter continu per evitar assumir linealitat en l'efecte.

Llengua2. Variable dicotòmica que pren valor 1 si l'entrevistat entén, parla i escriu el català; i 0 en cas de que no l'entengui, l'entengui però no el parli, o l'entengui i el parli però no l'escriu.

Pertinença. Variable categòrica que captura l'efecte del sentiment de pertinença a Catalunya de l'entrevistat en la seva propensió a emetre les diferents modalitats de vot dual. La variable pren valor 1 si l'individu es sent "únicament espanyol", 2 si ho fa "més espanyol que català", 3 "tan català com espanyol", 4 "més espanyol que català", i 5 "únicament català".

Preferència. Variable categòrica que captura l'efecte de la relació que creu l'entrevistat que hauria de tenir Catalunya amb Espanya en la seva propensió a emetre les diferents modalitats de vot dual. La variable pren valor 1 si l'individu creu que la primera hauria de ser una regió de la segona, 2 si creu que hauria de ser-ne una comunitat autònoma, 3 si creu que hauria de ser un Estat d'una Espanya Federal, i 4 si creu que hauria de ser un Estat independent.

Ideologia. Variable categòrica que captura l'efecte de la ideologia de l'entrevistat en la seva propensió a emetre les diferents modalitats de vot dual. La variable pren valor 1 si l'individu declara ser d'extrema esquerra, 2 d'esquerra, 3 de centre esquerra, 4 de centre, 5 de centre dreta, 6 de dreta, i 7 d'extrema dreta.

GestióGen. Variable categòrica que captura l'efecte de la valoració que fa l'entrevistat de la gestió de la Generalitat en la propensió a emetre les diferents modalitats de vot dual. La variable pren valor 1 si la valoració és "molt dolenta", 2 si és "dolenta", 3 si és "normal", 4 si és "bona", i 5 si és "molt bona".

GestióCen. Variable categòrica que captura l'efecte de la valoració que fa l'entrevistat de la gestió del Govern central en la propensió a emetre les diferents modalitats de vot dual. La variable pren valor 1 si la valoració és "molt dolenta", 2 si és "dolenta", 3 si és "normal", 4 si és "bona", i 5 si és "molt bona".

González. Valoració de 0 a 10 d'aquest líder polític.

Roca. Valoració de 0 a 10 d'aquest líder polític.

Pujol. Valoració de 0 a 10 d'aquest líder polític.

Obiols. Valoració de 0 a 10 d'aquest líder polític.

Aznar. Valoració de 0 a 10 d'aquest líder polític.

Fernández Díaz. Valoració de 0 a 10 d'aquest líder polític.

Maragall. Valoració de 0 a 10 d'aquest líder polític.

Llamazares. Valoració de 0 a 10 d'aquest líder polític.

Rodríguez Zapatero. Valoració de 0 a 10 d'aquest líder polític.

Rajoy. Valoració de 0 a 10 d'aquest líder polític.

Montilla. Valoració de 0 a 10 d'aquest líder polític.

Mas. Valoració de 0 a 10 d'aquest líder polític.

Saura. Valoració de 0 a 10 d'aquest líder polític.